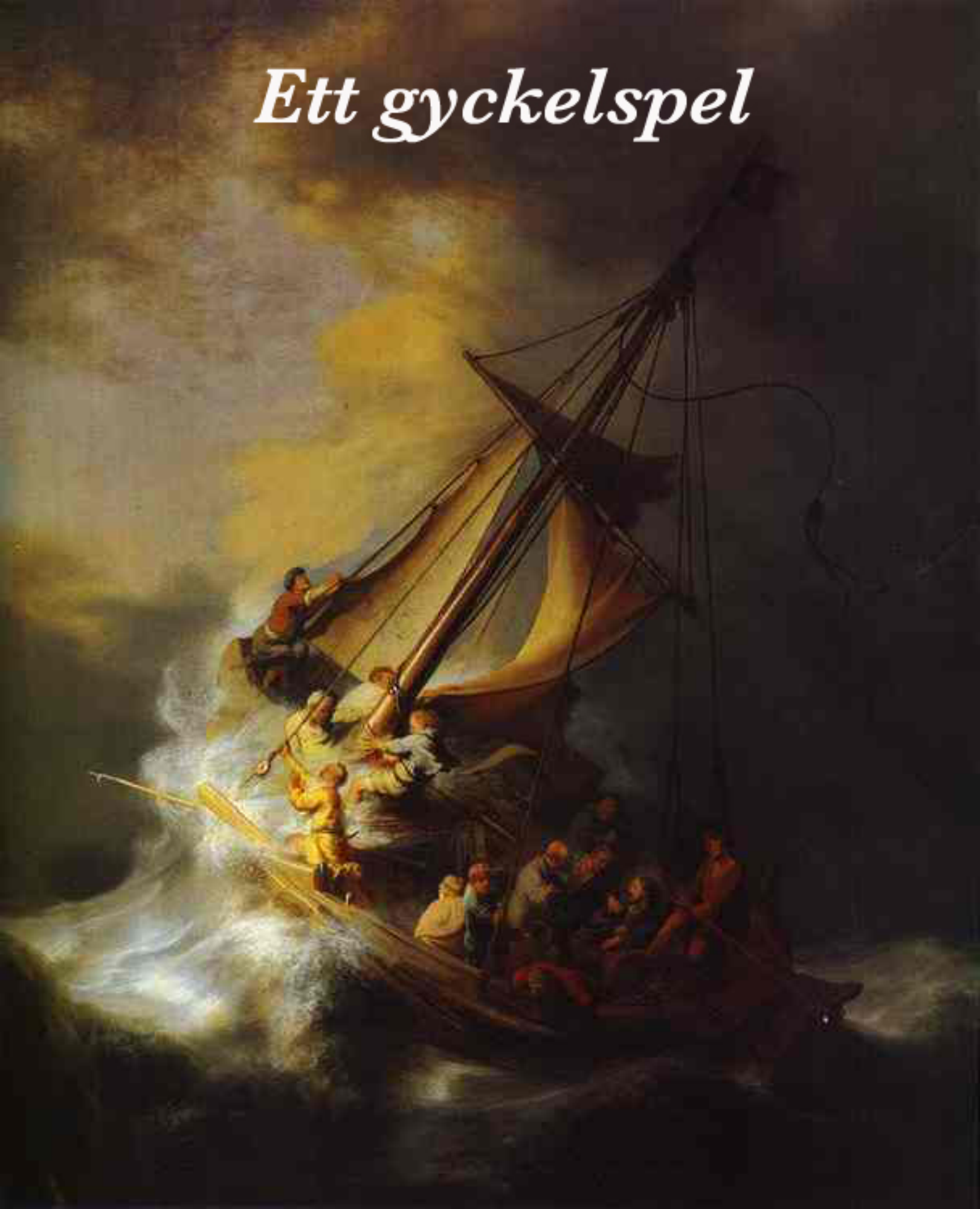

Ett lyckelspel

Ett gyckelspel

av Christian Lanciai, efter Victor Hugo

Personerna:

en frånstötande dam
hennes kund
Ursus, marknadsgycklare och filosof
Homo, hans broder vargen
en fru
en yngre fru
en herre bland folket
en annan
en slyngel
en flicka
en gubbe
kaptenen
dåren eller den vise
de landsflyktigas ledare
två kvinnor
två sjömän
en genuesare
en tjuv
en smugglare

Ombord på *Matutina*:

Gwynplaine
Dea
Drottning Anne
Josiane, hennes oäkta kusin
Barkilphedro, en vedervärdig hovman
Tom-Jim-Jack, med titeln lord Clancharlie
Phoebe och Venus, Ursus galjonsflickor
värdshusvärden mästern Niklas
the Wapentake
sex rättsbetjänter
en förhørsledare
Hardquanonne
en notarie
Josianes kammarpiga
Riddaren av Svarta Staven
lordkanslern
andra pärer och lorder
samt annan mycket blandad publik

Handlingen äger rum i England under Vilhelm III:s och drottning Annes regeringar.

Copyright © Christian Lanciai 2005

Akt I scen 1. Ett skumt hus i en mörk gränd.

En maskerad främling kommer fram till dörren med ett bylte i famnen och klappar på dörren. En anskrämlig dam öppnar.

den fränstötande damen Jag vet vad ni vill. Ni är väntad.

mannen Jag kan inte stanna.

damen Ge hit. (*Mannen överräcker byltet, som är ett barn.*)

En vacker liten gosse. Vad vill ni ha honom till?

mannen Vad som helst, bara han blir oigenkännlig.

damen Vi kan göra honom till dvärg eller vanskapt. Vilket föredrar ni?

mannen Gör honom så vanskapt som möjligt. Ni får helt fria händer.

damen Priset?

mannen Ni får honom gratis.

damen Då är det skumt. Han är väl ingen lord?

mannen Ställ inga frågor. Ni vet ingenting. Jag måste gå. Kom ihåg: jag har aldrig varit här. (*försvinner*)

damen (vyssjar barnet) Du måste vara en viktig person, lilla knytet, eftersom du blir bortskänkt gratis. Säkert är du det oönskade eller obekväma barnet till en lord som hamnat i onåd och som kungen vill ruinera. Det brukar vara så. Oönskade personer försöker man låta försvinna, men de försvinner aldrig helt. Få se vad vi kan göra för dig, lille vän. Jag är rädd att ingenting kan hindra att du blir till ett monster. (*går in med barnet*)

(*Scenen försvinner, och Ursus rullar in med sin gröna låda, ett litet skjul på hjul. Han öppnar dörren och affären.*)

Scen 2.

Ursus Välkomna, allt ont folk i världen! Här har ni läkaren som vet hur man förlänger och förökar alla era sjukdomar i det oändliga med att ge er ett längre liv! Och vill ni inte bli botade kan jag bjuda på alla världens kvacksalvarknep och fusktrullerikonster som andeskådning, ty jag har diplom på att kunna trolla från Wales! Ni kan lita blint på mig, ty ett sådant papper måste hela världen tro på blint, då den ju utan vidare accepterar alla tillgjorda lögner från alla förvirrade universitet bara de är på pränt! Kom hit med era bekymmer och er levnads tragedier, så skall jag minsann göra mitt bästa för att förvärja dem! Vad är det med er då, min gamla fru?

(*Folket har strömmat till från alla håll.*)

en fru Ack, jag bara fryser hur jag än försöker värma mig, och lederna värker och gör mera ont för varje dag, och värst är det i händerna och fötterna!

Ursus Dricker ni då inte sprit?

frun Vad då för sprit?

Ursus Whisky, till exempel. Den irländska är den bästa.

frun Men är den inte giftig?

Ursus Just därför är den så bra. Blir man inte frisk av den så blir man galen, och då märker man inte längre hur sjuk man är. Nästa!

en yngre fru Min man bara misshandlar mig.

Ursus Slå tillbaka då.

frun Det vågar jag inte.

Ursus Lämna honom då.

frun Det kan jag inte.

Ursus Då får ni skylla er själv. Använd råttgift på honom i värsta fall. En sådan blir er bara tacksam ju tidigare han får dö. Nästa!

en herre bland folket Ursus är en lärd man.

en annan Hans kurer fungerar alltid hur bisarr hans filosofi än är.

1 Ja, alla litar på honom fast han är en björn.

2 Just för att han tagit avstånd från hela mänskligheten vet han hur man behandlar den.

1 Ja, han har alltid rätt recept.

en slyngel Var har du vargen, Ursus?

Ursus Han ligger inne och sover. Stör honom inte, för då kan han komma och äta opp dig.

slyngeln Är det sant att ni ligger tillsammans?

Ursus Gosse, människor och djur ligger inte tillsammans. Glöm inte, att jag är Ursus, björnen, medan han är Homo, människan och mänskligare än någon enfaldig människa. Det är därför jag håller mig till honom för att dagligen åtnjuta hans högre förstånd. Annars vore jag bara en enfaldig stackare som alla ni stackars människor och ett hopplöst fall.

en flicka Jag har en älskare, men jag vet inte om han verkligen älskar mig.

Ursus Är du rik?

flickan Jag har en god hemgift.

Ursus Då älskar han dig inte.

en gubbe Min son är galen och instängd på dårhuset. Skall jag låta honom vara där, eller skall jag ta hand om honom?

Ursus Ta hand om honom, om han inte mördar dig. Annars kan du göra honom sällskap på dårhuset.

en kvinna Vad skulle vi ta oss till utan undergöraren Ursus!

Ursus Ni skulle allesammans dö av ledsnad, ty jag är bara en underhållare, en gycklare, en fjant, en taskspelare och bedragare som bara är något att ha när jag är för mig själv och slipper plågas av enfaldiga klienter och patienter! Det var allt för idag! Slut för idag! Kom igen med era bekymmer i morgon! (*stänger luckan och affären*)

2 Han är en gudomlig gynnare, den där Ursus.

1 Han är åtminstone äkta som filosof hur mycket han än framhåller sina egna dårskaper.

2 Dårskapen är broder med visheten. Den som inte känner någondera är inte klok.

1 Det har du fått från Ursus.

2 Jag kan inte förneka hans goda inflytande.

(*De går ut. Folket skingras.*)

Scen 3. Ombord på ett litet skepp.

1 *kvinnan* Kan det verkligen vara sant att vi är fria?

ledaren (en grann karl med sjörövarduk över håret) Vi har verkligen kommit undan. Vi har lämnat landet bakom oss som ville skära av oss våra öron och sätta oss i fängelse. Ja, vi är fria.

2 *kvinnan* Men i stället är vi överlämnade åt havet.

ledaren Havet är den eviga befrielsen och det enda fria landet i världen, och det skall visa oss vägen hem till Baskien.

sjöman 1 Var inte för säkra. Jag känner oväder i luften.

genuesaren Det gör också han där. (*indikerar en högrest äldre man framme i fören*)

sjöman 1 Vem är han?
 genuesaren Han är så lärd och så klok att många misstager honom för en däre.
 sjöman 1 Vet han något om vädret?
 genuesaren Han vet allting om allt som det är värt att veta något om. Han skulle inte stå där så där tankfull om det inte var något allvarligt med vädret.
 sjöman 1 Ja. Det kan bli snöstorm. (*går bort till kaptenen i aktern vid rodret och utbyter några ord med honom*)
 kaptenen Vad vet du om honom?
 sjöman 1 Han hör av någon anledning till detta sällskap som ett slags substitut för en själasörjare.
 kaptenen Har sådana människor några själar?
 sjöman 1 Det har vi alla, kapten. Det är det sista vi slipper.
 kaptenen Överta rodret ett tag. Jag skall gå fram och prata med honom. (*överlämnar rodret, går fram till den gamle*)
 kaptenen Vad tror ni om vädret, gamle man?
 den vise Bara det värsta.
 kaptenen Man får inte vara negativ till sjöss. Det kallas dåligt sjömanskap.
 den vise Jag är tyvärr bara realist.
 kaptenen Vad ser ni?
 den vise (*pekar förut mot skyn*) Det där lilla molnet där borta.
 kaptenen Vad säger det er?
 den vise Snöstorm.
 kaptenen Det är det värsta ord man kan nämna inför en överfart av Biscaya.
 den vise Jag vet. Därför är det allvarligt. Ty det ordet i Biscaya har många liknande ord i släptåg såsom skeppsbrott, undergång och död.
 kaptenen Ni talar som en fördömd.
 den vise Jag är fördömd. Vi är alla fördömda.
 kaptenen Finns det då ingen väg ut ur det helvete som ni ser?
 den vise Vet ni inte, kapten, att helvetet är utan utgång?
 kaptenen Ni är då värre än profeten Jona.
 den vise Jag beklagar, kapten, men vi sitter alla i samma båt.
 kaptenen Vi får se om ni får rätt eller inte. Som kapten är det min plikt att trotsa er och vädrets makter. Med lite tur kan vi alltid klara oss.
 den vise Vi behöver mycket tur, kapten. (*Det börjar blåsa upp.*) Motståndet mot ert övermod har bara börjat. Ert övermod har en ocean av stormar att överträffa. Men människan är minst i universum, hur stor hennes vilja än är i hennes egna ögon.
 (*Kaptenen går tillbaka och återtar rodret.*)
 sjöman 1 Vad sade han?
 kaptenen Genuesaren har rätt. Han är så klok att han är galen. Men vi kommer att få Biscayas värsta oväder att brottas med. Lagg alla klutar till. Det blir en hård natt av bara hårt arbete!
 (*Alla blir bestyrssamma. Den gamle går ner under däck. Man ser honom ta plats nere i kajutan där han tar fram pergament och gåspenna. Ovädret tilltar.*)
 den vise (*avsidet under däck, tankfull*) Vår brottslighet hinner slutligen i fatt oss. Vi har klarat oss undan den världsliga rättvisan men kommer aldrig undan den himmelska, som rättvist slår till just när vi kommit ut på befrielsens hav och fått friheten i hemlandet i sikte. Det återstår oss bara att kapitulera inför vårt hånande öde att i stället för friheten i trygghetens hemland få vår frihet genom döden. Vi går förlorade i ingenstans och försvinner spårlöst som om vi aldrig funnits. Det är häpnadsväckande rättvist. Det enda vi kan göra är att befria även våra själar från vår

brottslighets belastning genom att avlägga full bekännelse innan det är för sent. Till verket. (*skriver*)

sjöman 1 Det blir värre än vi trodde, kapten.

kaptenen Ja, det blir det.

sjöman 1 Har vi någon chans?

kaptenen Det har vi alltid.

sjöman 1 En snöstorm på Biscaya är inte att leka med.

kaptenen Enfaldigt nonsens kommer vi ingen vart med, styrman. Tänd skeppslyktan i stället, så att vårt ljus må trotsa mörkret.

(*Sjömannen går fram i fören och tänder skeppslyktan. Det blir något ljusare ombord medan ovädrets och nattens mörker tilltar med ständigt värre tjutande vind. Om skeppets kamp och rullningar kan verkställas är det bra.*)

1 kvinnan Vi har tydligen kommit ur stekpannan i elden.

2 kvinnan Säg hellre ur träsket ner i Niagara.

1 kvinnan Det är samma sak.

2 kvinnan Nej, det ena är hett och torrt medan det andra är vått och kallt.

1 Vad tror du skulle vara bättre?

2 Om vi överlever spelar det ingen roll. Om vi inte överlever spelar det heller ingen roll.

1 Tror du vi gör det?

2 Spelar det någon roll?

1 Ja, om vi överlever.

2 Jag är inte längre så säker på den saken.

1 Doktorn brukar alltid klara oss ut ur varje knipa.

2 Ja, till lands, men nu är vi till havs.

ledaren (kommer fram till kaptenen) Vad säger ni, kapten? Klarar vi stormen?

kaptenen Om vi klarar kursen. Vi har kanalens värsta skär att hålla undan ifrån. Men fartyget är gott och stampar inte i onödan. Vi har trots allt goda chanser.

den vise (kommer just upp igen) Nej, det har vi inte.

ledaren Varför säger ni så?

den vise Lyssna! (*alla blir dödstysta ombord och lyssnar. Då hörs en klocka klämta.*)

sjöman 1 Skeppsklockan! Varningsklockan!

den vise Ja. Vi är öster om den. Därför hörs den. Därför är vi förlorade.

ledaren Vad är det för klocka?

sjöman 1 Det är döds-klockan. Hör man den från ett fartyg är det dödsvarningen. Den är utplacerad här för att varna för skären, men hör man den är man redan för nära skären. Vi borde vara väster om den, men väster om den skulle vi inte höra den.

kaptenen Vi kan ännu klara skären. *Matutina* är byggd för att enkom klara Biscaya i alla väder. Hennes skrov är vattentätt, och hennes skrov skär halsen av alla vågor som en kniv skär smör. Hon kryssar lika bra som hon planar i bidevind. Det finns ingen storm som hon och jag tillsammans inte kan klara av.

den vise Här rasar mer än bara himmelska stormar, då människans inre mörker kan vara mera fatalt och ursinnigt än polarnattens snöorkaner.

kaptenen Ner med dig under däck igen, din satans gubbe! Du bara stör moralen!

den vise Den är redan störd, kapten. (*går till kvinnorna och de övriga flyktingarna, som kurar ihop sig på mellandäck*)

sjöman 1 Menar han allvar?

kaptenen Han tror han menar allvar. Mera allvar menar stormen. Den friskar i. (*dunder och blixtrar*) Det blir svårare att hålla rodet och kursen. Det här kan onekligen

sluta så illa som dåren eller den vise menar, men vi kan klara det. Allt vad vi behöver är lite extra tur.

tjuven (bland passagerarna) Målar ni inte fan på väggen, gubbe lille? Ska vi bara finna oss i döden utan vidare och utan kamp?

den vise Vi har ingen chans, min vän. Allt vi kan rädda är våra själar.

tjuven Du menar att vi skulle efterlämna en brottslig bekännelse och sona våra brott genom döden i fullständig resignation och livsbankrutt. Och alla de andra då? Finns det då annat än dårar och gyckelspel och skurkar i världen? Är vi verkligen de enda? Är det inte bara skurkar som kör världen kanske? Är det inte skurkar som hittills uppehållit oss och försörjt oss och utnyttjat våra tjänster och som nu plötsligt vänt sig emot oss med utrotningspolitik, så att alla hittebarn nu blir mördade i stället för överlämnade, som om det inte var de ansvariga som var skurkarna?

den vise Varje skurk får stå för sitt eget ansvar inför döden och evigheten. Men vi måste tänka på vårt, och vi har inte lång tid på oss. Vi kan grundstöta när som helst.

(En brottsjö vräker ombord och för med sig mast och segel och tackel.)

sjöman 2 Masten är bruten!

kaptenen Fram med yxor! Kapa tågen! Lämpa masten över bord! Rensa däcket! Ännu kan vi klara skutan!

sjöman 1 Kapten, brottsjörarna blir värre och värre.

kaptenen Tror du inte jag vet det.

(Sjömännen arbetar frenetiskt, några av flyktingarna hjälper till. Mast och segelmassor hivas över bord.)

Så länge vi kan styra kan vi klara oss förbi de farliga vattnen! Surra fast mig vid rodret! Jag släpper det aldrig!

(Sjömännen surrar kaptenen vid rodret.)

den vise Tror du fortfarande vi kan klara oss, din stackars tjuv?

tjuven Jag vägrar ge upp så länge jag lever! Jag vidhåller att vi är änglar i jämförelse med de skurkar som styr över samhällena och vållar alla krigen. Vi är ju inte ens några änglamakare!

den vise Min vän, ingen försvarar oss inför evigheten. Vi har bara att göra rätt för oss på det lilla sätt vi kan. Vi må ha varit bara instrument för skurkar i samhällets styrelse som ingen någonsin kan ställa till ansvar, då de är rika, och vårt brott må bara ha varit att ha tagit emot brödsmulor från de rika skurkarnas bord och tillmötesgå deras perversa befallningar, men vi får inte glömma det stackars barn som vi lämnade efter oss på land, som ville följa med oss men som vi stötte ifrån oss och övergav. Eftersom vi vet vad vi vet om barnet måste vi göra vad vi kan för det. Det är det minsta vi kan göra.

1 kvinnan Han har rätt.

ledaren Hardquanonne var ansvarig för det barnet.

den vise Han sitter i fängelse och multnar och kommer nog aldrig ut därifrån levande. Han kan aldrig sona sitt brott. Vi kan göra det.

genuesaren Jag har Hardquanonnes flaska. Den flyter genom sin korgflätning av vide.

den vise Detta är vår enda chans att rädda våra själar.

(En förskräcklig brottsjö överfar skeppet och slår allting i mörker och ruiner. När de ombordvarande hämtar sig och ljuset tar sig är kaptenen och rodret borta.)

sjöman 1 Kapten! Kapten!

sjöman 2 Han är borta. Havet har tagit honom. Nu driver vi bara.

sjöman 1 Helt utlämnade åt hela oceanens raseri.

kvinnan 2 Gud, rädda våra själar!

den vise Vi kan bara göra det själva.

kvinnan 1 Han har rätt. Vi kan göra det.
tjuven Hur fan ska vi göra det då.
den vise Jag har dokumentet klart med en full bekännelse. Vi behöver bara alla skriva under.
ledaren Vad innehåller det?
kvinnan 1 Vi vet vad vi har gjort, och den gamle vet alla detaljer. Han behöver inte ens läsa upp det. Vi litar på hans talan i vårt ärende.
kvinnan 2 Hon har rätt. Jag kan inte skriva men sätta dit mitt bomärke.
ledaren Låt oss få det gjort då. Kan vi skriva i denna storm i detta mörker?
den vise Vi bara måste. Vi har kanske bara en kvart kvar.
genuesaren Sätt i gång!
den vise Damerna först. *(överräcker dokumentet till kvinnan 1, som skriver under och lämnar det vidare till kvinnan 2, som ritar ett kryss. Den vise tar tillbaka dokumentet.)* Jag skriver ert fulla namn för säkerhets skull. *(räcker det vidare åt ledaren, sedan skriver genuesaren och tjuven under, sist den baskiske smugglaren.)*
 Tack. Då är det viktigaste gjort. *(till sjömännen)* Kan vi få ett dokument bevittnat, mina herrar?
sjöman 1 Stormen verkar bedarra.
den vise För sent. Vi sjunker redan.
sjöman 2 Det är sant. Vattnet stiger under däck.
sjöman 1 Vad är det för ett dokument? *(skriver under)*
den vise Vårt testamente genom en flaskpost.
genuesaren Hardquanonnes flaska.
sjöman 1 Din tur. *(överräcker det till sjöman 2)*
sjöman 2 Det är det sista jag gör i livet. Hoppas det är något gott.
den vise Det hoppas vi alla.
ledaren Allt klart! Försegla flaskan! Tjära korken! Släng flaskan över bord, på det att den må segla vidare till livet i stället för oss!
genuesaren Allt gjort.
den vise Tack, mina vänner. Då är det väl lämpligt att vi ägnar de få minuter vi har kvar till enskild bön?
smugglaren En bön för våra förtappade själar att någon någon gång i framtiden eller evigheten må skänka oss någon god tanke trots allt.
den vise En bön så god som någon.
ledaren Amen.
(De samlar sig tillsammans i en stilla bön medan skeppet obönhörligen sjunker och mörkret oavbrutet tilltar och gradvis uppslukar hela scenen. Allt som återstår är sedan bara havets rytande och dån, som stiger i volym, så att stormen till slut överröstar och dränker hela scenen.)

Scen 4. Hemma hos Ursus. (Stormen fortsätter att tjuta utanför.)

Ursus (ensam) Vid alla hundar och helgon! Inte ens Homo skulle kunna överträffa universums vargyllorkester! Det vore lagom roligt att vara ute på havet nu. Sannolikt blir det flera skeppsbrott i natt för vrakplundrare att frossa i imorgon. Skadeglädjen triumferar, men oväder är dåligt för affärerna. Ingen är frikostig när det regnar, och inte världens roligaste gycklare kan hålla en publik uppmärksam i ösregn. Inte en penny har jag fått i kassan idag, ingenting har jag sålt, stormen har konkurrerat ut mig med sin slagfärdighet, och både Homo och jag får svälta. *(Homo morrar under vagnen.)* Ja, morra du, Homo, och visa tänderna åt mänskligheten som du brukar, så

håller den sig på avstånd från vår olycka. (*Homo morrar ilsknare.*) Men vad är det, Homo? Närmar sig någon objuden gäst? Skäll ut honom i så fall! (*Homo börjar faktiskt skälla.*) Alltså är det någon, just när jag håller på att laga vår svältmanskost. (*öppnar dörren*) Vem är det?

pojken (*ynkligt, osynlig utanför*) Det är bara jag.

Ursus Ett barn! En tiggarrunge! Det fattades bara! Vem är bara jag? Vem är dina föräldrar?

pojken Jag har inga föräldrar.

Ursus Det har du visst det eftersom du är född! Du ljuger! Ge dig av till tiggarhuset där du hör hemma, om du inte känns vid dina föräldrar. (*stänger ilsket dörren. Barnet snyftar utanför.*)

Ursus (*öppnar igen*) Varför lipar du?

pojken Ingen annan vill ha mig heller.

Ursus Så kom in då. Vad väntar du på? Eller vill du stå kvar där ute i snöstormen och vara ynkelig? Så kom in då, ditt stackars kräk!

(*Pojken kommer in översnöad och barfota och bärande på ett litet bylte. Man ser inte hans ansikte i den bristfälliga belysningen. Man ser bara hans silhuett och det blonda lockiga håret.*)

Sätt dig där framför kaminen, och lägg ifrån dig det där ovärderliga knytet, som tycks vara alla skatter i världen, så ömt som du hanterar det. Så säg mig nu vad du är för en. Varifrån kommer du?

pojken De enda jag kände har seglat ifrån mig. De stötte mig i land och ville inte ha mig med.

Ursus Vad var det för ena hemska släktingar?

pojken De var inga släktingar.

Ursus Var glad för det. Sådana släktingar klarar man sig bättre utan. Det var kanske lika bra att de lämnade dig i fred. Du är väl hungrig?

pojken Kanske litet.

Ursus Så ät då. (*ger honom sin mat*) Det skulle ha varit min middag, och resterna skulle Homo ha fått, min varg och broder, som varnade mig för din ankomst, så det är lika bra du får resterna efter oss båda två eftersom de ändå inte räckt åt någon av oss. Seså, slafs i dig nu efter besked! Bevisa att du kan leva fastän du blivit utslängd av livet! Bevisa att du trots allt är en människa som är dum nog att insistera på att överleva! (*Pojken börjar äta. Det lilla byltet börjar röra på sig. Plötsligt börjar det skrika.*)

Vad i all sin dar har du fört med dig i stugan! Det är ju värre än vad någon katt kan hitta på! (*undersöker byltet*) Ett flickebarn! Ett ännu mindre kräk! Hon vill naturligtvis ha den mjölk jag hade tänkt trösta mig med. Nåväl, eftersom hon valt att leva får hon väl äta då. Drick, Pyret! (*ger henne mjölk i en liten flaska*) Och hon har väl förstås samma föräldrar som du, nämligen inga alls, om hon är din syster?

pojken Hon är inte min syster.

Ursus Hur i alla hundars och helgons namn har du då fått henne på kroken?

pojken Jag hittade henne på vägen. Hennes mor ligger översnöad och död på vägen hit från havet.

Ursus Så dina målsmän övergav dig och stack till sjöss, och du traskade hit barfota genom snöstormen och råkade hitta ett spädbarn på vägen vars mamma låg död i snön?

pojken Det var en hängd man i en galge på vägen också. Han var också död.

Ursus Det stämmer faktiskt. Där hänger och slänger en vrakplundrare i vinden sedan några månader, och han kan inte vara annat än död. Du talar sanning,

gosse. Men vi får undersöka din historia om den döda mamman i morgon. Ingen kan ge sig ut i det här vädret och allra minst ett fartyg. Varför gav de sig iväg? Var de panikslagna?

pojken De var rädda för något.

Ursus Vad då?

pojken De kände sig jagade.

Ursus Av vem då?

pojken Rättvisan.

Ursus Aha! Du är således någon sorts oskyldig bastard till ett gäng ligister som hellre tog risken att segla bort sig i snöstormen än att åka fast för sina brott. Din rang är således den samma ungefär som ett övergivet hittebarns. Och så hittar du en lillasyster på vägen! Så lämpligt! Jag får en familj på halsen av ligistfoster! Är det så roligt?

pojken Det är inte roligt alls.

Ursus Varför skrattar du då?

pojken Jag skrattar inte.

Ursus (tar honom i skuldrorna och skakar honom) Sluta skratta då!

pojken Jag skrattar inte.

Ursus (släpper honom) Då är du förfärlig. Vem har gjort dig sådan?

pojken Jag förstår inte vad ni menar. Jag har aldrig varit annorlunda.

Ursus Jag tror jag börjar förstå. Jag trodde inte sådant förekom längre.

(tar fram en lunta ur bokhyllan, bläddrar och slår upp, läser högt på latin:)

"Bucca fissa usque ad aures, genivis denudatis, nasoque murdridato, masca eris, et ridebis semper."

Nu känner jag ditt folk, dina målsmän och förstår jag varför de lämnat landet och dig i sticket. Nu känner jag din stackars familj, som inte lämnat något annat i arv efter sig åt dig än det ohyggligaste någon människa kan drabbas av: en mask och en roll som hon aldrig kan bli av med, och i detta fall en evigt löjeväckande vanskaphet.

pojken Jag förstår inte.

Ursus Nej, du förstår inte, och det gör du rätt i. Låt bli att förstå människornas ondska och perversitet, ty de förstår den inte själva. Därför blir de ständigt offer för den. Hur går det för det lilla pyret då?

(övergår till flickan med sin uppmärksamhet)

Hon tittar rakt mot ljuset, men ögongloberna rör sig inte. *(sveper med handen till och från över hennes ögon)* Hon är blind. Hon är född blind. Jag har således fått en familj som passar mig: ett missfoster som inte kan förstå att han är ett missfoster, och en blind liten flicka, som inte ens kan se mänsklighetens värsta missfoster. Hon kanske kan se själar i stället. Månde detta vara en gudasänd lektion och fingervisning åt mig, den oförbätterlige misantropen Ursus, att han plötsligt skulle drabbas av en familj att ta hand om, två stackars från början av livet våldtagna barn, som måste utstå sin bestående våldtäkt för alltid? Detta övergår all mänsklig ironi, så att inte ens en professionell ironiker som jag kan förstå meningen med detta.

(omfamnar pojken och trycker även spädbarnet till sitt hjärta)

Låt oss sova på saken. Det är liksom det bästa och det enda vi kan göra av saken åtminstone för tillfället.

(bereder en bädd åt pojken på golvet medan han tar flickan med sig i sin egen bädd, då hon inte tar någon plats.)

Akt II scen 1. Många år senare. Vid hovet.

drottning Anne Men min kära syster, jag kan inte ha dig här om du bara ska demonstrera din tristess hela tiden. Du är ju värre än en hovdam.

Josiane Ingenting kan vara värre än en hovdam, inte ens jag.

Anne Jag skulle nästan kunna hålla med dig om det inte var så att du faktiskt lyckades ibland med att tråka ut mig bara med att visa dig.

Josiane Du är bara avundsjuk på mig för att jag är fri medan du är kedjad vid ett statsroder.

Anne Ack, påminn mig inte därom! Och dra inte fram din gamla odrägliga kurtisansjälvgodhet igen! Jag kan ju inte hållas ansvarig för att jag råkade få en kung till pappa, lika litet som du kan det. Du hade bara den smala turen att inte födas av hans fru, varför du kom undan alla de livets värsta bedrägligheter som det måste innebära att vara monark och fastnitad vid en mask och en roll som man aldrig kan ta av sig.

Josiane Klaga lagom. Du har ingen anledning att vara avundsjuk på mig för att jag föddes medan pappa var kung medan du gjorde det utan att han ännu var kung.

Anne Bara en syster kan gå en kvinna på nerverna så som du, och bara för att du är min syster kan jag tolerera det.

Josiane Halvsyster.

Anne Ja, ty du är oäkta.

Josiane Men fri, barnlös och ogift.

Anne Du vet att du måste gifta dig med lord Clancharlie.

Josiane Han är tjugo år äldre än jag. Bereder det dig någon njutning att till varje pris försöka pressa in mig i ett äktenskap med en tjugo år äldre bastard?

Anne Du är ju en bastard själv. Ni passar bra ihop. Dessutom är han Englands snyggaste karl och kanske den bästa.

Josiane Det menar bara du att alla tycker utom jag.

Anne Medge att han är grann.

Josiane Han är lika tråkig som alla andra män. Jag beklagar, min drottning och syster, men min leda tycks vara obotlig. Ingen i hela världen har någonsin kunnat roa mig.

Anne Du är bara bortskämd. Jag har bett lord Clancharlie komma hit idag enkom för att tipsa dig om ett nytt fynd som kan erbjuda till och med för dig någon omväxling.

Josiane En ny slaskig boxningsmatch? Barbari, brutalitet och perversitet som tycks tjusa alla vilda låga folkmassor utom mig? Tillgjorda pjäser och tarvliga komedier? Tråkig kultur och litteratur som sömnmedel?

(Det knackar.)

Anne Här är han nu. – Stig in! *(Barkilphedro gör entré, en karikatyr av en vedervärdig hovman med en avgrund av falsk artighet.)*

Å, var det ni, Barkilphedro.

Barkilphedro (gör sig till, bugar, piruetterar) Jag väntade inte att finna båda mina härskarinnor tillsammans. Jag tänkte bara anmäla inför hennes majestät att lord Clancharlie är på väg in.

Anne Han är väntad.

Josiane Vad har *ni* för affärer med Tom-Jim-Jack?

Barkilphedro Han tjänar er båda, alltså tjänar jag honom som jag tjänar er.

Josiane Du menar, att du spionerar på oss för hans räkning, liksom du spionerar på mig för drottningens och hans räkning?

Barkilphedro Liksom jag spionerar på honom för bådas er räkning. Jag tjänar ju er, mina damer, liksom även han tjänar er och jag därför honom.

Josiane Ge dig iväg, Barkilphedro, och släpp äntligen fram allas vår Tom-Jim-Jack i stället. Så länge du stjälar vår scen kan han ju aldrig inträda.

Barkilphedro Till mina damers ödmjuka förfogande. (*bugar sig ut*)

Josiane Jag vet inte varför, men den mannen kommer en dag att få mig att spy ordentligt.

Anne Mig också, och jag vet inte heller varför.

Josiane Han är ditt hovs sliskigaste ödla och verkar ha tilltvingat sig sitt ämbete bara för att en dag därigenom få störta oss alla i olycka.

Anne Det var du som gav honom det.

Josiane Han tjtade det till sig, och det var statens löjligaste ämbete.

Anne Jag vet, men drottning Elisabeth fann det viktigt.

Tom-Jim-Jack (*kommer in helt utan choser*) Så bra att båda flickorna finns här! Ni fördubblar alltid varandras behag, sköna fränkor.

Anne Varför skickar du en ödla att anmäla dig?

Tom-Jim-Jack Barkilphedro? Var det det enda han gjorde här? Jag skickade honom inte. Jag trodde han var strängt upptagen på heltid med det ämbete som gjort honom till hovets stoltaste pajas. Själv föredrar jag att korka upp flaskor om man kan dricka upp dem.

Anne Vi får in de mest märkvärdiga rapporter med flaskpost om skeppsbrott och företeelser som det ibland kan vara värdefullt för staten att få förstahandsinformation om.

Tom Varför kommer han hit då om det är så viktigt för honom att korka upp tomflaskor? Jag är rädd att det kräket har ambitioner.

Josiane Jag också. Om han har ambitioner kan de inte vara sunda.

Tom Inga ambitioner är sunda utom att göra det bästa av livet så att man åtminstone slipper ha tråkigt.

Anne Det var därför jag bad dig hit, frände. Du lär ha upptäckt ett marknadsgyckel av ett slag så att till och med Josiane skulle kunna le däråt.

Tom Jo, faktiskt. Det är ett resande gyckelsällskap som turnerar längs sydkusten. De borde nå fram till London med tiden, ty de har braksuccé överallt.

Josiane Är det en ny fånig buskisteater?

Tom Nej, det är ett strå vassare än så. Jag tror det är ett familjeföretag. Det är en gammal gubbe som skriver pjäserna, pekorala moraliteter av plattaste slag, men det är hans båda barn som det är något med, en yngling och en flicka. Hon är en betagande skönhet av ett skirt slag som knappast ses på jorden, medan han är en gycklare av inte denna världen. Det räcker med att han visar sig, och alla skrattar på sig.

Josiane Så han är faktiskt rolig?

Tom Det är något mer än så. Du får se.

Anne Ge dig chansen, Josiane. Det var alltför många år sen du log sist.

Josiane Det kanske verkligen skulle erbjuda en annan omväxling än dina barbariska boxningsmatcher och menlösa gladiatorspel, Tom-Jim-Jack.

Tom Du kommer kanske rentav att bli angenämt chockerad denna gång, Josiane. (*tar henne under armen*)

Anne Det är bra, Tom-Jim-Jack. Ge henne vad hon tål så ni äntligen nån gång blir förlovade.

Josiane Ingen brådska, drottning. Jag kan vänta länge ännu med att bjuda ut min frihet.

Scen 2. Gröna Lådans teater.
(Ursus uppträder i björnskinnskappa)

Ursus Vi är bara taskspelare men desto effektivare som sådana, ty vi ger oss inte ut för att vara mer än bara professionella bedragare. Värre är det med alla dem som är bedragare och som bedrager hela världen men låtsas vara allt utom bedragare! Jag talar om kaosets apostlar och påvar, som håller folkerna nere i okunnighet med ursäkten ordning och reda men som bara ställer till med krig och skatter, tvångsvärning av sjömän och tvångsrekrytering av soldater, och som skapar ett rikemansparadis av de fattigas helvete. Se hur kaos förföljer människan med outtröttlig ondska bara för att till varje pris slå ner henne under jorden och hålla henne kvävd för alltid i människoodjurens etablerade grymhet!

(Gwynplaine kommer in maskerad vettskrämd av fasa jagad av Homo (lämpligen en irländsk varghund) medan Ursus vrålar till och fäller björnhuvudet över hjässan och deltar i attacken. Gwynplaine blir fullständigt övermannad och kuvad. När han ligger under Homo, som morrar rysansvärt och hotfullt, återtar Ursus deklamerandet.)

Ursus Men se! Till människans skydd mot överheten skänktes från ovan ett sällsamt instrument, varmed hon kunde förtrolla och beveka den mörka härskarmakten, såsom David tog till lyran för att blidka Saul!

(Dea uppenbarar sig, den vackraste tänkbara varelse i långt utslaget hår och skinande ljusa kläder.)

Dea Musan var en kvinna som räddade mannen ur den hemska maktens eviga krig om världen, som bara sänkte den i krigets och eländets mörka kaos med fattigdom och sjukdom, ty musan kunde alltid med sin fantasi lyfta den lägsta tiggare och den djupast fallna dåre ur världens ormgropars yttersta mörkers giftigaste avgrunder, ty med skönhet som försvar för sanningen kunde människan resa sig ur vad som helst. Res dig upp, o människa, ty odjurets käftar är maktlösa mot konstens väsen, och kaoset försvinner inför poesins högre sanning och ordning liksom natten alltid måste vika för dagen! *(Homo försvinner, och Ursus, som avlägsnat sitt björnhuvud, stiger ur björnskinnet klädd som en eremit och hjälper upp Gwynplaine, som sakta reser sig medan allt mera ljus faller på honom.)* Mera ljus, och triumfera, människa, så att hela världen må glädjas av ditt väsen!

(När allt ljus fallit på honom och han står där i centrum för hela scenens härlighet tar han plötsligt av sig masken och visar sitt rätta ansikte: det tokroligaste clownansikte man kan tänka sig med ett ständigt gapskratt över hela ansiktet. Effekten uteblir inte. Melodramens drastiska antiklimax utlöser en orkan av skrattsalvor. Gwynplaine bara står där och ser sig omkring och demonstrerar sitt skrattansikte, och skrattstormen bara fortsätter.)

Ursus (uppträder bredvid Gwynplaine, lägger armen om hans axel) Ja, skratta åt världen, min publik, ty den är bara ett gyckelspel av misslyckade förmågor och taffliga bedragare, som alltid bemödat sig om att vända världen upp och ned men bara lyckats förlöjliga sig själva. Skratta åt överheten, skratta ut tyrannerna, vägra ta världen på allvar, ty den är bara ett narrspel iscensatt och framfört av dårar, som inte duger till annat än att bli skrattade åt. Gör som min son och skratta, go'vänner, beständigt åt det etablerade livets löjlighet, så blir det lättare.

(Ursus tar Dea i andra handen och ledsagar ut Gwynplaine och Dea medan ridån faller, det vill säga dras för av de båda anställda Ursusflickorna Phoebe och Venus. När de dragit för och koketterat för publiken kommer Tom-Jim-Jack klädd som enkel sjöman upp till dem från publiken.)

Tom Vilken tusan till föreställning! Får ni inte vara med i baletten?

Phoebe Vi är bara subretter och skyltdockor.

Venus Vi gör reklam för Gröna Lådan när den rullar omkring utan föreställning.

Tom Och det gör ni förbannat bra så söta som ni är! Ni skulle göra föreställningen ännu mera förträfflig med att bara synas och vicka lite grann på stjärterna.

Phoebe Fy på sig, Tom-Jim-Jack!

Venus Vi vet nog vem du är. Ursus har ögonen på dig. Det är du som slåss med publiken ibland.

Tom Bara när den blir oregerlig.

Phoebe Det är ju du som bjuder den på sprit ibland.

Tom För att den ska applådera och jubla mera. Det är inget ont i att göra folk på gott humör. Det är ju vad ni lever på. Den där groteska skrattfysionomin, säg, är han verklig?

Phoebe Vad menar han?

Tom Det är inte bara en mask?

Venus Nej, han är sådan. Han kan aldrig ta den av sig. Han kan bara dölja den med andra masker.

Tom Och den där flickan, jag har aldrig sett en sådan skönhet. Det är som om hon verkligen svävade på moln. Vad är det med henne?

Phoebe Vet du inte det, Tom-Jim-Jack? Hon är ju blind!

Tom Det förklarar saken. Och gubben – är det deras verkliga far?

Phoebe Inte alls. De är hittebarn båda två som han tagit hand om.

Venus Det vill säga, Gwynplaine tog hand om Dea och förde henne till Ursus.

Tom Heter han Gwynplaine?

Phoebe Det är hans enda kända namn. Det visste han att han hette när han kom till Ursus som barn, och Ursus har aldrig döpt om honom.

Tom Flickan är väl bra mycket yngre?

Venus Bara åtta år, ungefär.

Tom Ett sällsamt par.

Phoebe Något mer han vill veta?

Tom Inte just nu. Men jag ser att ni har några särskilda bänkar i ett bås vid sidan av publiken. Är det för bättre ståndspersoner?

Phoebe De kommer aldrig till våra föreställningar.

Tom Jag ska försöka skaffa åtminstone en.

Venus Då blir Ursus glad. Han tycker om lorder.

Phoebe Jag tror du är vår vän, Tom-Jim-Jack. Du har lika god hand med publiken som vi och Ursus.

Tom Jag är definitivt på er sida. Ursus har helt rätt i sina filosofier, och han är inte dummare än att han kan balansera på gränsen utan att riskera trakasserier av myndigheterna. Om det är någon jag respekterar så är det han som kan bräda myndigheterna utan att myndigheterna kan bräda honom.

Venus Vill du träffa honom?

Tom Gärna en annan gång. Jag vill gärna träffa Gwynplaine också, men en annan gång. Först vill jag skaffa er en mera värdig publik.

Phoebe Vi tackar.

Venus Vi ska hälsa Ursus det.

Tom Gott, flickor! Håll stilen! (*går*)

Venus Vem tror du han är egentligen?

Phoebe Synd att han inte är lord, för då skulle han vara en tusan till karl.

Ursus (tittar in) Var det Tom-Jim-Jack som tittade till er?

Phoebe Ja.

Ursus Hämta honom genast tillbaka. Säg att jag vill tala med honom.

Phoebe Spring, Venus! (*Venus springer efter Tom-Jim-Jack.*)

Venus Vår herre vill tala med er.

Tom Vår Herre själv?

Venus Bara Ursus.

Tom Han smickrar mig.

Venus Jag tror han vill bjuda på middag.

Tom Det blir bättre och bättre.

Ursus Min herre, ni får inte rusa iväg så där efter en föreställning efter att själv ha bidragit till den utan att ha fått mottaga åtminstone något litet erkännande.

Tom Tycker ni om att jag slår publiken?

Ursus Det är just det jag tycker om. Jag har alltid önskat göra det själv, men jag har tyvärr aldrig kunnat med.

Tom Så ni tycker om att ha en buse i publiken. Vad mer kan jag stå till tjänst med?

Ursus Ni kan äta middag med oss.

Tom Nu genast?

Ursus Varför inte? (*Ridån öppnas igen och visar det inre av Gröna Lådan: ett enkelt middagsrum med dukat bord. Dea är där, men Phoebe och Venus är ute ur scenen.*)

Tom Jag tackar för den äran. Men var är huvudpersonen, Gwynplaine?

Ursus Han är ute med Homo. Han kommer så småningom. Hoppas mitt och Deas sällskap kan vara nog så länge.

Tom Alla fascineras lika mycket av Deas månstråleliknande glans som av Gwynplaines enastående uppenbarelse.

Dea Vem vågar tala med en röst nästan lika vänlig som Gwynplaines? Är det Tom-Jim-Jack?

Ursus Ja, Dea, vi har fått Tom-Jim-Jack in i vårt hus.

Dea Vi har talat mycket om er, Tom-Jim-Jack, då ni från början fångade Ursus och Gwynplaines intresse, då ni höll ordning på publiken, vilket vi aldrig kunnat göra.

Tom Jag tål inte när någon stör föreställningen för mig.

Ursus Var så god, Tom-Jim-Jack, och förse er. Jag har alltid önskat komma till tals med er då ni i stället för att vara en del av publiken genast skilde er från publiken.

Tom Er trio fascinerade mig från början – en filosofisk veteran av något slag, en nästan himmelsk skönhet som ger ljus utan att kunna se det, och en oemotståndlig gycklare med dubbla bottnar. De är väl inte era egna barn?

Ursus Nej, de kom till mig av sig själva.

Dea Gwynplaine räddade mig från en säker död och fann sin väg hem till Ursus.

Tom Men ni, Ursus, har en betydligt gedignare bakgrund än bara som marknadsgycklare.

Ursus Jag skäms för att säga att jag studerat vid universitet och levt med lorder, ty jag fann det enkla folket mindre tarvligt än den etablerade societeten.

Tom Då har vi nästan något gemensamt. Även jag råkar ha fått vistas ibland i den finare världen och känner där en vacker kvinna som lider av att ingenting kan roa henne. Jag tänkte ta henne till er föreställning en dag och se om Gwynplaine kunde muntra upp henne.

Ursus Det finns ingen som inte Gwynplaines skratt smittar av sig på.

Tom Hur blev han sådan?

Ursus Han blev övergiven av *Comprachicos*, som gjorde affärer av att vanställa barn för att sälja dem som gycklare. Vi vet inte varför Gwynplaine utvaldes för en alldeles särskilt avancerad och skicklig operation. Vi ser bara resultatet och mår gott därav, ty Gwynplaine kan inte annat än göra pengar.

Dea Jag känner honom komma.

Tom Hon känner honom men ser honom inte.

Ursus Ja. Hon är den enda som känner honom. Alla andra bara ser honom.

Gwynplaine (*kommer in, maskerad*) Jag hörde av Phoebe att vi fått en celeber gäst.

Ursus Det är bara Tom-Jim-Jack.

Gwynplaine En celebrare gäst kunde vi inte ha fått, ty han är vår enda garanti för en publik som sköter sig.

Tom Jag har tagit din plats, Gwynplaine, och ber att få ge den tillbaka.

Gwynplaine Nej, sitt kvar.

Tom Jag skulle ändå gå. Vi lär nog se varandra igen. Tack, Ursus, för din gästfrihet.

Ursus Jag lovar dig, Tom-Jim-Jack, att den är ytterst sällsynt. Du är den enda hittills. (*Tom går.*)

Gwynplaine Vad ville han?

Ursus Bara hjälpa oss. Han tänker skaffa oss finare publik, uttråkad societet som aldrig kunnat skratta.

Gwynplaine En utmaning.

Ursus (*reser sig*) Jag lämnar er. Tag hand om honom, Dea. Han är hungrig.

Gwynplaine Homo är mera hungrig som en varg än jag. (*Ursus går.*)

Dea Vi har fått en vän, Gwynplaine. Tom-Jim-Jack vill oss väl.

Gwynplaine Det har han alltid velat. Han är en teaterentusiast som samtidigt vill ha ordning på torpet. Dessutom är han populär. (*tar äntligen av sig duken för ansiktet*) Dessutom är han vacker.

Dea Ingen kan vara vacker utom du, Gwynplaine.

Gwynplaine Du har aldrig sett mig.

Dea Vem behöver se dig som känner dig? Det är bara jag som har sett dig, Gwynplaine, ty det är bara jag som känner dig.

Gwynplaine Ändå hör du skrattsalvorna när jag visar mig. Du måste veta att jag bara är ett missfoster.

Dea Jag föddes utan ögon bara för dig, Gwynplaine, för att jag skulle få älska dig och ha dig alltid. Skådespelare lever på att bedraga folk, och folk älskar att låta sig bedragas. Du fick ett ansikte för att du skulle bli den främste bedragaren av alla, och du bedrager folk på rätt sätt, ty du får folk att skratta.

Gwynplaine Inte alla skrattar åt mig. Vissa damer tål inte att se mig, och andra vänder sig ifrån mig med avsky. Därför kan jag inte visa mig offentligt utom på scen. Jag kan aldrig visa mitt rätta ansikte, ty jag har inget, Dea.

Dea Det är just det ansiktet jag alltid ser och har för ögonen, och jag är privilegierad genom min blindhet för att bara jag kan se det. Jag vet att jag är vacker, Gwynplaine, och jag är det med stolthet, för jag är det bara för att jag älskar dig.

Gwynplaine Och jag kan anförtro mig åt dig och lita på dig bara för att du inte kan se mig. Mellan mig och alla andra seende människor är min mask såsom en mur som jag aldrig kan ta mig över. Men vi kan umgås under muren, Dea.

Dea Utan att någon ser oss, utom Ursus och Homo.

Gwynplaine Vår far och vår broder.

Dea Nej, vår far och vår farbror. Glöm inte att Ursus alltid betraktat Homo som sin broder.

Gwynplaine En besynnerlig familj olik alla andra. Ett missfoster och en blind skönhetsgudinna som syskon och barn åt en björn och en varg.

Dea I människohamn.

Gwynplaine Ursus säger att Homo är mera människa än han själv.

Dea Djuren kan aldrig vara omänskliga, bara naturliga. Därför framstår de ibland som mera mänskliga än människorna.

Gwynplaine Det har du lärt dig av Ursus.

Dea Vi har lärt oss allt av honom.

Gwynplaine En familj olik alla andra av vanskaplingar och djur men genom Ursus kanske mänskligare än alla andra.

Dea Därför gör vi succé genom vår poesi. Folket har fått något att se upp till.

Gwynplaine En kronisk skrattmask, en blind invalid, en gammal varg och en gammal björn.

Dea Nej, Gwynplaine, ett ädelt geni, en älskande kvinna, världens klokaste filosof och läkare samt deras hemliga skyddsängel i vargdräkt.

Gwynplaine Du är hela poesin i vår familj.

Dea Det är min glädje.

Ursus (kommer in) Sitter ni nu och jollrar igen som vanligt, små barn? Varför går ni aldrig till saken? Ni måste gifta er en dag, då inget par passar bättre för varandra.

Gwynplaine Du vet, Ursus, att jag aldrig kan göra Dea illa.

Ursus Er kärlek är ren och har aldrig gjort ont. Det är bara att etablera den, så att den aldrig kan avbrytas. Ni kan inte göra fel, små barn, för ni älskar varandra för uppriktigt.

Gwynplaine Dea har ett svagt hjärta.

Ursus Det betyder ingenting om du är hänsynsfull, Gwynplaine, och det är du.

Dea Du är så hänsynsfull, Gwynplaine, att jag inte vet vad motsatsen är.

Gwynplaine Må du heller aldrig må lära känna den. Må det vara mitt livs främsta ambition att alltid få skydda dig mot hänsynslösheten.

Dea Kan vi älska varandra mera, Ursus? Kan vi bli mera gifta?

Ursus Om fem år när du blir myndig, Dea, kan ni gifta er lagligt. Tills vidare är ni bara naturligt gifta, att ni inte kan bli mera gifta är en självklarhet för er, men det skadar inte att gifta sig ordentligt om man en gång redan är gift.

Dea Blir det inte tårta på tårta?

Ursus Det handlar inte om bakverk, även om det kan ge bakvärk ibland.

Gwynplaine och Dea Vad menar du?

Ursus Glöm det. Det var bara ett dåligt skämt. (*Homo gläfsar föraktfullt.*) Inte ens Homo tyckte det var roligt, och han var den ende som förstod det.

Akt III scen 1. Ny föreställning.

Phoebe (uppträder med Venus som änglar) Vi är bara prologen, men vi ville bara varna för det värsta. Ni kommer att få uppleva ett makalöst intrigspel som bara kan sluta riktigt illa, om det inte vore för....

Venusen halsbrytande överraskning, som tar loven av hela föreställningen och får hela världen och vårt älskade samhälle att framstå som den mest löjeväckande skapelsen i universum....

Ursus (uppträder i sitt björnskinn) Väl spelat små änglar. Ut med er nu. (*Phoebe och Venus försvinner ut igen som de kommit, hand i hand hela tiden.*) Ty nu börjar allvaret med den mest gruvliga föreställning som ni någonsin darrat av skräck inför, ty avgrunden lever, och den förtrycker oss! Man har beskyllt mig för gudsförnekelse och för att förneka Satan, men hur kan man förneka Satan när man upplever honom varje dag förklädd till fordringsägare eller skattmas, procentare eller utpressare, mördare eller tjuv, påve eller kejsare, fogde eller slavdrivare! Sannerligen säger jag

er, priset är billigt för vår föreställning, bara fem öre, för att alla skall få njuta därav och inte bara hederligt och vanligt folk som längtar efter att få skratta, utan även storheter och förnämiteter som lorder och hertigar, kurtisaner och mätresser, professorer och processare, hertiginnor och.... (kommer något av sig då plötsligt hertiginnan Josiane sitter i en loge i ensamt majestät som en julgran av juveler med praktfull klänning och maximal urringning) och.... och drottningar, ja, till och med biskopar och domare bör få möjlighet att bevista vår föreställning för att äntligen få lära sig skratta åt världen. Må föreställningen börja! (avviker, till Gwynplaine bakom ridån) Det sitter en hertiginna i publiken.

Dea Äntligen!

Gwynplaine Är Tom-Jim-Jack där?

Ursus Självklart.

Gwynplaine Då blir det vår bästa föreställning hittills.

Phoebe (uppträder med Venus igen hand i hand, fortfarande som änglar)

Darra månede världen, ty kaos har uppslukat den och håller den i sitt grepp så att hela mänskligheten hotas gå under i krig och pest och elände, i fattigdom och svält och diger död utan ände....

Josiane (till Tom-Jim-Jack) Var det detta dravel du trodde jag skulle kunna skratta åt?

Tom Vänta bara. Det blir bättre.

Josiane Ja, det kan ju knappast bli sämre. (Tom-Jim-Jack blandar sig i publiken.)

Venus Men se! Månen glider fram ur nattens skuggor och kastar en blick på världen av medlidande och saktmod, som det höves den moderliga nådens gudinna....

Dea (uppträder, vackrare än någonsin) Se! Inte ens natten kan tysta solens sken då månens strålar återkastar solens glans och speglar den för evigt genom alla nätter och särskilt de mörkaste. Vik hädan, natt och odjur och kaosets profet! (slår Ursus med ett trollspö) Inga odjur mer får finnas ibland mänskligheten! Tyrannerna skall mjukna och försvinna, och förtrycket skall en dag upphöra genom slaveriets äntliga befrielse från sina kedjor under förföljelsens och utsugningens vanmäktiga ok! (Gwynplaine kommer krypande in belagd med kedjor med munkavle som täcker hela ansiktet och med förbundna ögon.) Stackars förtryckte poet! Res dig ur din förödmjukelse, kasta av dig masken som gjutits på dig av tyrannerna, uppres dig mot vettlösheten och absurditeten i vår misshandlade och missbrukade värld, och låt solen skina över konsten!

(Med ens kastar Gwynplaine av sig alla kedjor, sliter av sig ögonbindeln, reser sig snabbt upp och tar bort ansiktsmasken medan ljuset genast faller på hans gapskrattande ansikte.)

(Vrål och skrån och skratt från en masspublik av entusiasm och hänförelse med omåttliga applåddåskor.)

spridda röster Mera! Mera!

Igen! Igen!

Heja Gwynplaine!

Jag har aldrig haft så roligt!

Han kan få vem som helst att skratta!

Tom-Jim-Jack Han kan omvandla vilken tragedi som helst till komedi!

(Föreställningen drunknar i applåddåskor.)

Ursus (bakom ridån) Alla skrattar utom en.

Gwynplaine Vem kan låta bli att skratta åt min galgfysionomi?

Ursus Den där hertiginnan. Hon har suttit stel och livlös under hela föreställningen.

Tom (kommer upp bredvid Josiane) Nå, hertiginna, var det inte roligt?

Josiane Det var mer än bara roligt.

Tom Således var det inte helt fel att ta er hit.

Josiane Nej, inte helt. Detta var inte alls som den där slaskiga boxningsmatchen du tog mig till. Detta var värre.

Tom Det var en komedi och helt oblodig som sådan.

Josiane Nej, det var ett maskspel värre än någon tragedi.

Tom Han skrattade ju bara.

Josiane Gjorde han? *(Tom eskorterar henne ut.)*

Ursus Har du sett? Tom-Jim-Jack är uppe hos henne och eskorterar henne bort!

Gwynplaine *(har åter knutit fast ansiktsduken för näsa och mun)* Han lovade ju föra berömdheter till oss. Han har bara hållit sitt löfte.

Dea Vem var hon?

Ursus En hertiginna.

Dea Vad gör en sådan här?

värdshusvärden *(Niklas, tittar in)* Har ni sett! Tom-Jim-Jack kom hit med en hertiginna och förde henne bort igen!

Ursus Vad var det för en hertiginna? Vet du?

Niklas Ingen aning. Jag tror hon är utan titel. Men hertiginna är hon.

Ursus Är hon hertiginna har hon en titel, dumbom. Annars är man inte hertiginna.

Gwynplaine *(tar bort duken)* Mäster Niklas kan ha rätt. Kungar plägar ha oäkta barn. Om hon var en sådan var hon hertiginna utan titel.

Ursus Du kan ha rätt. Det finns många sådana.

Dea Hoppas hon aldrig kommer hit och stör vår föreställning igen. Du kom ju nästan av dig, Ursus.

Ursus Jag vet. Men det var inte hennes fel. Det var mitt eget fel.

Dea Varför det?

Ursus Jag har aldrig sett en hertiginna förut.

Dea Nu glömmer vi henne. Hon kommer säkert aldrig mer tillbaka. Kom, Ursus. Gwynplaine vill som alltid vara ensam efter föreställningen. *(går ut med Ursus)*

Niklas Hon anförtrodde mig detta åt er, Gwynplaine.

Gwynplaine Vad är det?

Niklas Ett brev, tror jag. Kanske en efterbliven applåd i stället för spontan reaktion. *(går)*

Gwynplaine *(ensam)* Vad är detta? En hertiginna skriver brev till mig? Detta kan aldrig sluta väl. *(vecklar upp brevet, läser högt)*

"Du är hisklig, jag är skön. Du är komediant, och jag är hertiginna. Jag är den främsta, och du är den yttersta. Jag åtrår dig. Jag älskar dig. Kom."

En kärleksförklaring! Och vilken kärleksförklaring! Är det skamlöshet eller bara uppriktighet? Men jag kan inte besvara henne. Jag kan inte lyda henne. Jag är ju ansvarig för Dea. Detta är verkligen ingenting att skratta åt.

(Ljuset försvinner från honom, och han syns bara i silhuett mot det blonda lockiga håret.)

Kvinna, hur vågar du fria till mig! Hur vågar du tilltala min innersta manlighet, när jag har all möda i världen att inte skada Dea! Din frestelse är nog för att förintala hela min värld! Och att det skulle komma just från en sådan kvinna, en sådan skönhet, en hertiginna på jämnhöjd med drottningen, oemotståndligheten själv! Det är för mycket. Och hur kan hon sänka sig till mig, ett missfoster, en vanskapt gycklare som aldrig blir av med sin gycklarmask, en ofärdig människa, ett monster? Hon måste vara pervers. Men en sådan skönhet! Hon är den direkta motsatsen till Dea, som bara är kyskhet och godhet, jungfrulighet och gudomlighet i ett sårbart

bräckligt käril, medan denna undersköna hertiginna är skamlös och fräck, vällustig och oförskämnd, mer än erfaren och bara konkret i sin sinnlighet. Nej, jag kan inte lita på någon annan kvinna än den enda ärbara, den enda heliga, den enda ouppnåeliga och den enda som någonsin kan förbli mig trogen, även om jag vet att jag aldrig kan ha sinnlig glädje av henne, då hennes konstitution är svag och hennes hjärta när som helst kan brista. Hon tål inga stötar, och jag skall aldrig stöta henne. Denna hertiginna tål vad som helst, varför jag överlämnar det åt hela världen att stöta på henne.

(Dörren till Gröna Lådan öppnas. Dea visar sig i all sin glans och sprider ett ljus över Gwynplaine och scenen.)

Dea Gwynplaine, du har varit ute och irrat hela natten! Kommer du inte ens in till frukost?

Gwynplaine Jag kommer, min älskade.

Dea Så ska det låta. Man kan ju tro att du blivit grubbelsjuk, eller är det framgången som driver dig till oro?

Gwynplaine Mitt hjärta, det är ingenting. Så länge du är i närheten av mig har du ingenting att oroa dig för när det gäller mig.

Dea Kom då in, din okynniga drömmare, och håll åtminstone mig och Ursus sällskap!

(Gwynplaine kommer in, scenen blir åter sällsapsrummet inne i Gröna Lådan. Ursus sitter lugnt vid bordet när de andra sätter sig.)

Ursus Våra förtjänster igår överträffar våra vildaste framgångar hittills. Vet du vad det här är, Gwynplaine? *(visar ett mynt för honom)*

Gwynplaine En spansk dublon!

Ursus Från henne. Bland alla femöringar. Hon har gett oss mer än alla de andra tillsammans. Du måste ha gjort intryck på henne.

Gwynplaine Jag är rädd för det. Om det är något jag fruktar så är det den härskande klassen.

Dea Varför det?

Gwynplaine De är de enda som kan göra oss illa.

Dea Varför skulle de göra det?

Gwynplaine För att de har makt.

Dea Om de har makt, varför skulle de då bry sig om oss, som är helt utan?

Ursus Helt riktigt, Dea. Låt oss hoppas de aldrig bryr sig om oss.

(Homo morrar.)

Stilla, Homo. Ingen är här.

Gwynplaine Likadant morrhade han första gången jag kom hem till dig, Ursus.

Ursus Han morrar alltid åt främlingar, och det ska han göra. Men han ska tystna när jag säger till. Det gör han inte nu.

Gwynplaine (strängt) Stilla, Homo!

(Bakdörren öppnas, och den svart maskerade Wapentake visar sig. Ursus och Gwynplaine ser honom genast medan Dea sitter med ryggen till.)

(Medan the Wapentake kommer ljudlöst och spökligt in utbyter Ursus och Gwynplaine oroliga blickar och resonerar tyst om saken. Så använder the Wapentake sin stav till att markera Gwynplaines arm.)

Gwynplaine Oroa dig inte, Dea. Jag ska gå ut och dämpa Homo och se vad det är.

(Han följer the Wapentake ut, tar ömt Dea om skuldran när han passerar henne, hon tar genast ömt hans hand i båda sina och kysser den medan handen glider bort och Gwynplaine försvinner med the Wapentake.)

Dea (efter en stund) Vad var det, Ursus?

Ursus Oroa dig inte, min kära.
 Dea Skulle bara du få oroa dig? Det var en främmande man i rummet.
 Ursus Ja, det var det, mitt hjärta, och det var därför Homo morrade. *(övertänkt)*
 Gwynplaine blev hämtad troligen för att vittna.
 Dea Har något hänt?
 Ursus Ingenting har hänt, Dea. Allt är lugnt. Vi får bara vänta tills Gwynplaine kommer tillbaka.
 Dea *(övertänkt)* Det blir en lång väntan, ty varje minut blir en evighet.
 Ursus Ja, mitt hjärta. Men vi kan vänta ut evigheten, ty vi är artister. Och ingenting kan skada Gwynplaine, ty han är artist.
 Dea Ursus, din filosofi räcker långt, men jag fruktar att den inte alltid kommer att räcka ända fram. *(reser sig och lämnar rummet.)*
(Homo kommer fram, och Ursus klappar honom.)
 Ursus Gröna Lådan har just tappat ett hjul, Homo. Jag hoppas vi kan få det påsatt igen innan hela axeln går sönder.
 Under tiden är väl det minsta jag kan göra att ta reda på vart hjulet har rullat.
 Dea! *(stiger upp. Dea tittar fram.)*
 Dea Ursus?
 Ursus Jag skall ta reda på vart Gwynplaine har tagit vägen. Det måste vara något misstag, ty han har ingenting gjort. Jag kommer nog tillbaka med honom inom några timmar.
 Dea Jag känner allt vad Gwynplaine känner, Ursus, och just nu känner han bara skräck och fasa inför den totala ovissheten. Jag hoppas du finner honom.
 Ursus Jag skall finna honom. *(går beslutsamt)*
 Dea Fastän du ingenting ont har gjort, Gwynplaine, fruktar jag att ett öde väntar dig värre än döden. Men jag släpper dig aldrig från livet så länge jag lever själv. Homo, *(klappar vargen,)* jag vet att vår älskade lever. Det är hans själ som är i fara.

Scen 2. Tortyrkammaren.

En förskräcklig källarhåla med drypande fukt och råttor och unkna tegelvalv.
 En man ligger utsträckt på golvet fjättrad och utsträckt som i ett Andreaskors med bojor och järnkedjor fastgjorda i fyra pelare. Han rosslar svagt.
 Wapentaken kommer in först följd av Gwynplaine och därefter sex eskorterande poliser.
 Från andra hållet kommer en uppklädd förhørsledare med protokollförare och andra ämbetsmän.

förhørsledaren Får jag be Master Wapentake avlägga rapport.
Wapentaken Fånge har följt med utan motstånd och under tystnad som sig bör och till och med visat diskretion i det att han höljt sig med kappa och filthatt. Eskorten av honom hit har därmed kunnat ske utan störningar, och ingen har känt igen honom under vägen.
ledaren Har någon följt efter?
Wapentaken Ingen så det har märkts.
ledaren Gott. Då kan vi återta förhöret med fången för fjärde dagen i sträck. Fånge! Vakna! *(sparkar till fången på golvet. Denne bara rosslar.)* Du har ingenting att vinna på att tiga. Tvärtom, om du tillkännager vad du vet kan ditt straff mildras och din död bli mindre smärtsam och utdragen. Vi anmodar dig att svara om du känner denne man. *(ger ett tecken till poliserna, och två av dem för fram Gwynplaine till den torterade.)*

Gwynplaine Jag har aldrig sett denne man förut. Jag vet inte vem det är. Således kan inte heller han veta vem jag är. Det måste vara ett misstag. Mina herrar, jag och min familj har ingenting brutit mot lagen, vi är bara ett kringresande teatersällskap som uteslutande ägnar sig åt underhållning och får folk att skratta, världens oskyldigaste sysselsättning, och har aldrig haft någonting med någon kriminalitet att göra. Jag besvär er därför att låta mig gå, då min far och min syster måste vara mycket oroliga över mitt bortförande.

ledaren (ignorerar honom fullständigt, fortsätter till fången) Ditt framhårdande i din tystnad kan bara leda till skada för dig själv och en utdragen långsam död under ständigt tilltagande tortyr och smärtor. Så öppna dina ögon och betrakta denne man. *(ger ett tecken till rättsbetjänterna. Dessa för fram Gwynplaine ända in på den torterade medan en av dem lyfter offrets huvud och tvingar honom att öppna ögonen och betrakta Gwynplaine.)*

fången (ser, vaknar, lyfter själv på huvudet, blir förvånad, brister sedan ut i ett vanvettigt gapskratt och kan aldrig sluta)

Det är han! Det är han! Mitt mästerverk! Min skapelse! *(skrattar ihjäl sig och kollapsar)*

ledaren Det räcker. *(polisen släpper ner fångens huvud, som har slocknat.)*

Gwynplaine Jag förstår ingenting. Jag vidhåller att det måste handla om ett misstag. Jag har aldrig sett mannen förut och vet inte vem det är. Jag förstår inte meningen med denna mardrömsteater.

ledaren Det hela är mycket enkelt. Ni har blivit igenkänd och identifierad som ingen annan och ingen mindre än lord Fermain Clancharlie, baron av Clancharlie och Hunkerville, markis av Corleone på Sicilien och pär av England. Mina herrar. *(tar av sig hatten och bugar sig för Gwynplaine. Alla närvarande följer hans exempel och reser sig först om de suttit ned.)*

Gwynplaine (stammar, helt bortkommen) Jag.... fattar ingenting. Jag är bara en vanskapt gycklare.

ledaren Fatta er, lord Clancharlie. Det är bara försynens logik som avslutat en ekvation som må te sig obegriplig och komplicerad men som dock stämmer alltför väl.

Herr protonotarie, får jag be er presentera beviset.

en notarie (en mossig typ inhöljd i peruk med ögondöljande glasögon, träder fram med skeppspergamentet, som han med utomordentlig omsorg vecklar ut.)

Ähm. Item. *(harklar sig)* "Vi ombord på Matutina den 29 januari 1690 förklarar oss härmed skyldiga till att ha kvarlämnat ett barn på stranden vid Portland Bill i avsikt att låta det dö. Detta barn var enda sonen till framlidne lord Linnaeus Clancharlie, pär av England men republikan och misshaglig för hans majestät konung Jakob II, varför denne sålde barnet till oss, som då var tvåårigt, i akt och mening att vi i egenskap av Comprachicos skulle fördärva det. Vi beslöt att begåva barnet med en 'skrattmask', en avancerad kirurgisk operation som skulle resultera i att barnet under hela sitt liv skulle bära skrattet i sitt ansikte. Den enda som kunde utföra denna operation var vår kamrat Hardquanonne, som blivit arresterad och hålles fängslad i Southwarkfängelset. Operationen var unik, ingen annan har kunnat utföra den, och lord Fermain Clancharlie är den enda som någonsin utsatts för den. Som endast tvåårigt barn och bedövd enligt Hardquanonnes riskfria metod, som endast han känner till, kan barnet ej ha något minne eller men av operationen utom sin oavlägsningsbara mask. Vårt pris för barnet var 10 pund sterling, i överenskommelsen ingick att vi aldrig fick avslöja barnets identitet eller konungens roll i barnköpet, och vi behöll barnet för oss själva utan att sälja det vidare då vi

själva drog fördel av hans yttre och inre begåvning. Från alla dessa förpliktelser anser vi oss nu befriade då vi står inför en oundviklig död genom skeppsbrott i Pasagesbukten i Biscaya i hård snöstorm. På baksidan av detta dokument finner ni konungens fribrev till oss för affären och både hans eget sigill och domare Jeffrey's underskrift." (*Han vänder på pergamentet och demonstrerar det kungliga sigillet.*) "Vilket skulle bevisas. Undertecknat. Doktor Gerardus Geestemunde."

Gwynplaine Jag kommer ihåg honom. En gammal dyster man. Jag var alltid rädd för honom.

notarien "Anunciación". Ett kors och där bredvid "Barbara Fernay".

Gwynplaine Ja, det var två kvinnor med. Jag minns dem.

notarien "Kapten Gaizdorra".

Gwynplaine Ja, deras ledare. Jag minns dem alla. De var sju stycken.

notarien Ytterligare tre signaturer. Där under två matrosers underskrifter som vittnen. Det tillfogas, att kaptenen spolats över bord redan.

Gwynplaine Ack! Och detta tillät konungen av England?

notarien Jag fortsätter: "Denna förklaring är skriven av oss på baksidan av den kungliga order som blivit oss tillställd för att tillförsäkra oss strafflöshet för barnköpet".

Gwynplaine Men hur har detta dokument kommit till rätta?

Barkilphedro (*träder fram ur skuggorna i fullt hovmansornat*) Tillåt mig att presentera mig, konungens egen ämbetsman med ansvar för all flaskpost som kan uppbringas från Storbritanniens stränder. Just denna flaska hade namnet Hardquanonne inflätat med röd tråd i videflätningen av flaskan. Ibland, lord Clancharlie, kan försyneren faktiskt förvandla den ohyggligaste orättvisa till motsatsen.

ledaren Och Hardquanonne är det som ligger här prostrerad framför oss, som vägrade yttra ett ord om sin brottsliga verksamhet förrän han såg er. Tala, Hardquanonne! Stå för ditt brott, eller tortyren fortsätter tills du dör under maximala plågor!

Hardquanonne (*efter en stunds tystnad*) Jag har svurit att tiga, brottslingar sinsemellan har en egen oskriven lag som är heligare än någon skriven, det finns en heder även i helvetet, men jag är färdig med det nu. Ja, jag bekänner mig skyldig till att tillsammans med konungen ha omvandlat denna lord till ett löjeväckande missfoster. Gå på, stackars monster, och skratta i evighet! (*brister ut i vanvettigt gapskratt igen och håller på tills han storknar.*)

en rättstjänare Han har bekänt.

ledaren Ja. Frigör honom. han är redo för hängning.

(*Man avlägsnar Hardquanonnes kedjor och bojor, men han rör sig inte.*)

ledaren (*sparkar honom*) Res dig upp, barnmånglare! Du är fri!

en annan rättstjänare (*träder fram, undersöker Hardquanonne, håller en spegel framför hans näsa*) Herr förhørsledare, han är död.

ledaren Han skrattade väl ihjäl sig. Han kom billigt undan. Avlägsna genast liket härifrån. Ärendet synes mig vara avslutat.

(*Man tar hand om Hardquanonnes lik och avlägsnar det.*)

Barkilphedro (*till Gwynplaine*) Ni skälver. Ni svettas. Men det värsta är över nu. Ni vaknar upp till ett nytt liv. Ni har sovit i tjugofem år, men nu kan ni lämna mardrömmen bakom er. Glöm Gwynplaine. Ni är lord Clancharlie. Glöm folket. Ni tillhör aristokratin. Glöm er fattigdom. Ni är stenrik. Glöm rännstenen. Ni äger flera slott. Glöm ert förra liv och börja leva.

Gwynplaine Vem är ni, som gjort er ansvarig för denna totala revolution av mitt liv?

Barkilphedro Mitt namn är Barkilphedro, till er tjänst, och det är mitt stora nöje att få installera er i alla era ämbeten och förpliktelser som pär av England, som lagstiftare, som furstarnas jämlike och kejsarens like, med samma rätt att bära purpurn och hermeline som drottningen av England, och med rätten och plikten att icke gifta er med någon av lägre rang än en hertiginna.

Gwynplaine Ni bestormar mig med åskslag och inbillar er att jag skall överleva och vara tacksam! Hur kan jag det när ni skickar över mig en syndafloed av nåd, fullmakter och mandat? Min vanställare var lycklig som fick dö. Jag är den olyckligaste av varelser som måste överleva min egen fasaväckande upprättelse! (*svimmar*)

ledaren Han är färdig. Ta hand om honom, Barkilphedro.

Barkilphedro (belåtet) Lita på mig.

(*Han ger order, Gwynplaine tas om hand och bäres ut, Barkilphedro är i smöret.*)

Akt IV scen 1. Framför scenen.

Barkilphedro uppträder i fullt ornat.

Barkilphedro Jag har gjort min lycka, men har den genom vilken jag gjort min lycka gjort sin? Det är för tidigt att säga. Han har blivit pär av England över en natt, det är inte normalt, det är snarare extremt, och det kan rubba honom till förståndet. I så fall är det bara att släppa honom tillbaka i rännstenen, vilket drottningen har rätt att göra om hon finner det skäligt. Allt beror på hur han uppträder i Överhuset i morgon som pär. Kan jag lotsa honom över det passet blir resten enkelt, jag har gjort hans lycka och min egen bara genom att korka upp en flaska, och han förblir min för alltid.

(*Scenen öppnas och visar ett luxuöst gemak i ett palats med rysch och plysch och alla tänkbara konstnärliga utsmyckningar. I en jättefåtölj sitter Gwynplaine iförd sidenkläder och broderad morgonkappa, som det anstår en konungens jämlike under barocken.*)

(*Barkilphedro kommer försiktigt in, dirigerar några tjänare som rullar fram en silvervagn med lyxrätter och portvin, är noga med att inte väcka Gwynplaine, och tjänarna avlägsnar sig efter att ha lämnat silvervagnen kvar.*)

Barkilphedro (nänns knappast väcka den sovande, försiktigt) Mylord.

Gwynplaine (vaknar som i en dröm) Var är jag?

Barkilphedro Ni är i ert eget hem.

Gwynplaine Jag känner inte igen mig. Jag är helt borta. Jag känner mig vilseförd. Och ni är den där byråkraten som korkade upp mina frambringares flaska. Vad gör jag här?

Barkilphedro Tillåt mig att påminna er om att ni är pär av England och här i er fulla rätt. Utom detta herresäte äger ni ett annat slott som är vida praktfullare, och ni åtnjuter en årsinkomst av 40,000 pund sterling i räntor. Ni är här för att vara i drottningens omedelbara närhet vid slottet Windsor, då ni i morgon skall presenteras som pär i Överhuset. Hennes majestät drottningen har visat stort intresse i er återupprättelse och sänder er denna börs med 2000 pund för era omedelbara utgifter.

Gwynplaine Den skall min far Ursus ha.

Barkilphedro Som ni vill. Vi kan skicka en polisbetjänt till Tadcastervärdshuset med den.

Gwynplaine Jag vill överrätta den själv.

Barkilphedro Omöjligt.

Gwynplaine Är jag icke pär av England? Varför är det omöjligt?

Barkilphedro Mylord, ni kan icke ta ett steg tillbaka. Den mest utomordentliga sekretess har iakttagits i ert fall för att undvika sensationshysteri, hennes majestät drottningen vet inte ens hur ni ser ut, ytterst få känner till er historia, de kan räknas på en enda hand, och vi får icke äventyra er installation. Drottningen har gett er ert livs chans genom att godkänna er återupprättelse. Det kommer an på er om ni lyckas ta den eller inte. Ett enda felsteg, och drottningen släpper er tillbaka i rännstenen. Ni får bara en chans. Om ni sumpar den är ni förlorad, och era titlar och förmögenheter tillfaller i stället er oäkta halvbror lord David Dirry-Moir, folkligt känd som Tom-Jim-Jack....

Gwynplaine (utbrister) Tom-Jim-Jack! Min bror!

Barkilphedro Samt hertiginnan Josiane, som då blir gift med honom, om hon inte blir gift med er.

Gwynplaine Josiane! Den där hertiginnan!

Barkilphedro Just hon.

Gwynplaine När och hur faller avgörandet?

Barkilphedro Imorgon i Överhuset, när ni för första gången skall framträda som par. Sessionen kommer att behandla ett antal ärenden, och ni har rätt att delta i diskussionen.

Gwynplaine Vad för ärenden?

Barkilphedro Bland annat er installation som den rättmätige lord Clancharlie.

Gwynplaine Och om det går igenom blir min bror Tom-Jim-Jack utfattig?

Barkilphedro Inte alls. Han klarar sig genom sin befattning som konteramiral.

Gwynplaine Och hertiginnan Josiane?

Barkilphedro Om hon blir gift med er har hon ingenting att oro sig för. Annars blir hon utfattig.

Gwynplaine Hon skulle alltså ha blivit gift med Tom-Jim-Jack, om han fått behålla min lortitel?

Barkilphedro Ja.

Gwynplaine Och om hon inte vill ha mig?

Barkilphedro Hon måste. Hon har inget val.

Gwynplaine (funderar) Något annat viktigt som kommer att avhandlas i morgon?

Barkilphedro Den viktigaste frågan är väl ett extra underhåll till hertigen av Cumberland på 100,000 pund. En ren formfråga. Ingenting att diskutera.

Gwynplaine Av drottningens eller folkets pengar?

Barkilphedro Det är samma sak. Drottningen äger folket.

Gwynplaine (tankfull) Jag förstår.

Barkilphedro Jag hoppas ni förstår, mylord Clancharlie. Gwynplaine är död och måste förbli död. Ni är i stället lord Clancharlie med oförytterlig rätt att delta i landets lagstiftning. Men ni måste leva upp till er nya roll. Annars tas den ifrån er och gives åt en annan. Allt beror av om ni vill vara par av England eller inte. Vill ni det?

Gwynplaine Ja.

Barkilphedro Glöm då allt som hörde till ert avslutade liv som Gwynplaine. Jag lämnar er ensam med era reflektioner men står till er tjänst när och var som helst alla tider på dygnet. (*bugar sig djupt och går.*)

Gwynplaine Så detta är mitt livs sanningens ögonblick. Frågan är vad jag skall göra av det. Hämnas? En inskränkt och högmödig kung drev min far i landsflykt för att han var idealist och sålde hans barn åt barnafördärvare, utlämnade ett tvåårigt barn åt en livsbestående våldtäkt och det med avsikt, för att oskadliggöra ett obekvämt namn. Men alla mina fördärvare är döda, även konungen som var ytterst ansvarig är

död, medan jag ensam lever, som vittne och bärare av brottet. Våldtäktens falska triumf återspeglar sig i mitt oförgängliga dödskallegryn, som är desto mera fasaväckande för att dödskallegryn är levande. Och skall jag då uppträda som sådan offentligt i morgon i en lagstiftande församling? Jag tycks ej ha något val, och samtidigt är det ju ett enastående tillfälle emedan jag känner folket och har levt i rännstenen och känner hela samhället från botten. Vilken av aristokraterna i Överhuset har ens tillstymmelsen till en liknande fördel? Ingen enda, om jag känner samhället rätt, vilket gör mig ensammare än någonsin. Dock måste jag försöka göra en insats för vad jag tror är rätt. Det är väl min allra minsta plikt som pär av England.
(en tanke slår honom)

Men Dea då? Min älskade! Min enda möjliga hustru! Har jag då helt glömt bort min familj, bländad av denna prakt och rikedom, denna berusning av plötsliga möjligheter? Har jag då låtit makten gå mig åt huvudet? Detta slott tillhör min far Ursus och min enda älskade Dea, de må vara marknadsgycklare som jag, Överhuset och lorderna och den där krypande hovmannen må säga vad de vill, men jag kan icke förneka mina närmaste för en ställnings skull. Vad de måste oroa sig för vad som kan ha hänt mig! Jag måste tillbaka och ut härifrån! *(försöker hitta en väg ut, hittar ingen)* Är detta då ett fängelse? Är jag fången i min lycka och rikedom? Har min ställning som lord blivit fjättrar på livstid?
(lyckas öppna en dörr, en ny scen blottas och visar Josiane i linne och utslaget hår vilande i en divan)

Josiane (vaknar) Är det någon där? *(Gwynplaine har hejdat sig förbluffad, betagen av hennes uppenbarelse)* Är det ni, Barkilphedro? Var det något mera? Eller kan det vara Tom-Jim-Jack? Han skulle ju också komma hit. Eller är det ett nytt spratt av den räven Barkilphedro? Vem är det? *(Hon reser sig och blir plötsligt varse Gwynplaine.)*

Nej men se Gwynplaine! *(omfamnar honom genast passionerat och spontant)* Hur i all världen har du kommit hit? Och klädd som en lord är du också! Javisst, det passar sig, inga narrar är mera narraktiga än lorderna. Säg inget. Förklaringen dödar det oförklarliga, som borde lämnas i fred som sådant. Huvudsaken är att du har kommit. Jag älskar dig. Du är det vidunder jag alltid har drömt om. Var min älskare, nu och alltid! Jag är din, sparad av ödet åt dig, ty jag är jungfru och har alltid bara väntat på motsatsen till all den skönhet och lyx och prakt och stilfullhet som alltid bara tråkat ut mig. Jag är drottningens syster, vet du det? Egentligen är jag äktare än hon, ty hon föddes icke av en konung medan jag fick en äkta konung till far, och det kan hon aldrig förlåta mig. Låt oss glömma henne. Låt oss glömma hela etablissemanget med allt dess hyckleri och fåfänga och förtäckta elakhet, som bara är maskerad omänsklighet, och slunga oss ner i den förbjudna avgrunden av frossandet i känslorna och den förljugna verklighetens demaskering genom din utmanande upphöjelse som kontrast till all falskhet i världen! Jag älskar dig, Gwynplaine, ty din mask är i sin extrema groteskhet sannare än all världens förställning och förljugenhet. Var min älskare! Kom! Tag mig! Jag ger dig villigt hela min fullständiga jungfrulighet, sparad enkom för din monstruösa sanning! *(kysser honom passionerat. Det knackar försiktigt på dörren.)*

Vad är det nu då? *(en kammarjungfru kommer med ett brev på silverbricka)*
pigan Från drottningen, ers nåd. *(niger och går)*

Josiane (sliter åt sig brevet) Alltid ska hon störa. Kan du läsa, Gwynplaine?

Gwynplaine Ja.

Josiane Läs då upp för mig vad min ohängda syster kommer med för elaka kallduschar den här gången.

Gwynplaine (läser darrande) "Syster, Jag har den stora glädjen att informera dig om upptäckten av en äkta son till framlidne lord Clancharlie, vilket innebär att din förlovning med David Dirry-Moir, allas vår Tom-Jim-Jack, inte längre är aktuell. Denne nye lord Clancharlie upptäcktes bland marknadsgycklare och har levt hela sitt liv omedveten om sin börd, förnedrad från början genom en ansiktsoperation av Comprachicos, som gjorde honom till en Skrattmänniska, känd bland folket som Gwynplaine. Det är vår allernådigaste vilja och befallning att du gifter dig med honom. För att ni skall lära känna varandra har jag ordnat så att ni båda befinner er på samma ställe.

Din älskande syster, drottning Anna."

(Gwynplaine sänker handen med brevet, förlamad. Josiane har åhört läsningen med blandade känslor av stormigt slag.)

Josiane (efter en stund) Allt ska hon förstöra. Det var således förklaringen, förintelsen av dig och vår förbindelse och vår kärleks möjligheter. Du är således min man. Men jag vill inte ha någon man. Jag ville bara ha en älskare. Gå! Försvinn!

(Gwynplaine står helt handfallen kvar.)

Alltså får jag avlägsna mig i stället. Jag älskade dig som min älskare. Som min man kan jag däremot aldrig annat än hata dig. *(avlägsnar sig hastigt)*

Gwynplaine Absurditeterna avlöser varandra i ständigt stigande absurditet. Kan en jungfru vara ärbar som sådan som bara vill ha älskare men inte någon man? Är en kvinna som bara kan älska missfoster i förnedring någon riktig kvinna? Ack, hur mycket högre står inte Dea i sin blindhet än denna fullkomligt sköna kvinna av bara föraktligt innehåll! *(Det hörs bestämda steg.)* En ny gäst i mitt absurda underland. *(Tom-Jim-Jack gör entré, upplädd med värja som grann sjöofficer.)*

Tom Gwynplaine!

Gwynplaine Tom-Jim-Jack!

Tom Hur kan du vara här, Gwynplaine?

Gwynplaine Och hur har du kommit in hit?

Tom Ah, jag förstår! Josiane! Ett infall! Ett missfoster som komediant var för oemotståndligt för henne. Du har förklätt dig för att kunna komma in hit.

Gwynplaine Du är också utklädd, Tom-Jim-Jack.

Tom Men du är utklädd till pär. Hur är det möjligt?

Gwynplaine Och du är utklädd till sjöofficer. Hur är det möjligt?

Tom Jag behöver inte besvara dina frågor, Gwynplaine.

Gwynplaine Inte jag heller dina, Tom-Jim-Jack.

Tom Gwynplaine, jag heter inte Tom-Jim-Jack.

Gwynplaine Tom-Jim-Jack, jag heter inte Gwynplaine.

Tom Detta är mitt hem. Än en gång: vad gör du här?

Gwynplaine Nej, detta är *mitt* hem. Vad gör *du* här?

Tom Lagg av med att härma mig. Du kan vara ironisk, men jag kan prygla dig.

Gwynplaine Nej, det kan du inte. Det måste bli duell i så fall, för jag är adelsman.

Tom Du går för långt i ditt rollspel. Jag är konteramiral av England.

Gwynplaine Och jag är pär av England.

Tom (brister ut i gapskratt) Och när blev du det? Igår? När Josiane satte på dig den där kostymen?

Gwynplaine Jag har alltid varit pär av England, Tom-Jim-Jack.

Tom Hennes nåd har tydligen stigit dig åt huvudet. Glöm Tom-Jim-Jack. Mitt rätta namn är lord David Dirry-Moir.

Gwynplaine Glöm Gwynplaine. Mitt rätta namn är lord Fermain Clancharlie.

Tom (fortfarande munter) Detta är för tokigt. Vem har satt upp detta gyckelspel? Är det Josiane?

Gwynplaine Det är inget gyckelspel, Tom-Jim-Jack. Vi är bröder.

Tom Ja, vi är bröder, och därför förlåter jag dig. Vi är bröder i egenskap av Josianes båda enda älskare. Var min gäst i mitt palats så länge du vill, Gwynplaine. (räcker fram handen)

Gwynplaine (fattar den) Var min gäst i mitt palats så länge du vill, Tom-Jim-Jack Dirry-Moir.

(Ett förhänge skjuts åt sidan, och Barkilphedro gör entré med följe.)

Barkilphedro Nej, mina herrar, ni är icke hennes älskare men hennes äkta män båda två.

Tom Barkilphedro! Har katten släpat in dig hit nu igen!

Barkilphedro Inte bara mig men en betydligt högre tjänsteman än jag.

den andre adelsmannen (bugar sig tre gånger för Gwynplaine) Mylord, jag är riddaren av svarta staven och kommer i kraft av hennes majestät drottningens befallning för att ledsaga ers härlighet till Överhuset.

Tom (flämtar till) Alltså är det sant!

Barkilphedro Alla sagor är sanna, lord David.

(Barkilphedro och adelsmannen eskorterar ut Gwynplaine.)

Tom (ensam kvar) Detta är bättre än något vanligt skådespel!

Scen 2.

Dea Jag vet att Gwynplaine är borta, Ursus. Var är han?

Ursus Jag vet inte. Jag önskar jag visste. Jag följde efter poliserna men såg dem försvinna in i ett mörkt valv med Gwynplaine. Jag väntade till midnatt utan att han kom ut därifrån.

Dea Det är första gången vi är utan varandra.

Ursus Vi måste klara av det, Dea, även om hela vår cirkus strandar för hans skull. Vi måste ge oss till tåls. Vi vet att han inte gjort något. Alltså måste han komma tillbaka.

Dea Men när?

Ursus Det är den stora frågan. (Det knackar på.) Kom in!

(Niklas visar sig.)

Mäster Niklas! Stig in!

Niklas Jag ser att Gwynplaine inte har kommit ännu.

Ursus Du ser tyvärr alldeles rätt.

Niklas Får jag prata med er mellan fyra ögon, Ursus?

Ursus Ursäktar du, Dea? Du kan ju lyssna utanför. (till Niklas) Hon hör allt ändå. Ingen kan lura henne. Vi försökte lura henne att Gwynplaine var tillbaka med buktaleri, Phoebe och Venus och alla gick på det utom Dea.

Dea Oroa er inte, mäster Niklas. Jag skall avlägsna mig utom hörhåll. Jag får ju veta allt tids nog ändå. (avlägsnar sig)

Niklas (när hon är borta) Ursus, jag vet att Gwynplaine hämtades av polisen i morse. Han har inte kommit tillbaka. Ni följde efter honom till Chathamfängelset. Ni kom tomhänt tillbaka. Risken är att Gwynplaine inte kommer tillbaka.

Ursus Vart vill ni komma?

Niklas I så fall faller hela showen. Gwynplaine är er enda stjärna. Utan honom faller allt.

Ursus Och?

Niklas Er närmaste konkurrent om publiken har bett mig framlägga ett anbud. Han är villig att överta Gröna Lådan, Phoebe och Venus, hästarna och hela rekvisitan för ett skäligt pris.

Ursus Du måste förstå, mästare Niklas, att ett sådant steg kan jag omöjligt ta innan allt hopp är ute.

Niklas Det har jag förståelse för. Anbudet kvarstår. Antagligen får ni besked ganska snart om hur det är med Gwynplaine.

Ursus Alldeles säkert. Ge er av nu.

Niklas Jag återkommer. (*går*)

Ursus Gwynplaine, min stackars son, den störste clown som världen sett, vad kan väl världen ha för intresse av att förstöra glädjen för en clown?

Dea (*återkommer*) Jag hörde honom gå. Vad ville han?

Ursus Vår konkurrent vill köpa Gröna Lådan.

Dea De försöker passa på medan Gwynplaine är borta. Men de kan inte störta Gwynplaine så lätt. Hans fixstjärna strålar oberört av jordiska intriger. Jag vet att han inte är död.

Ursus Hur vet du det?

Dea Jag vet det.

Ursus Jaså, du vet det utan att veta hur och utan skäl för ditt vetande. Det är i alla fall bättre än att sväva i ovisshet som alla vi andra.

Dea Det är något annat han har råkat ut för, något sällsamt, som han måste gå igenom innan han kan komma tillbaka.

Ursus En provning? En ny bättre anställning? Ett försök på en bättre scen? En chans till karriär?

Dea Något sådant.

Ursus Om alla var lika klarseende som du skulle ingen mer behöva ha några ögon i denna världen.

(*Homo morrar utanför.*)

Nu kommer det någon igen.

Dea Skall jag gå?

Ursus Ja, Dea, gå, för om Homo morrar på det där sättet är det en ämbetsman, och då har han inga roliga nyheter. (*Det knackar.*) Stig in.

(*Barkilphedro visar sig med poliseskort.*)

Barkilphedro Herr Ursus, filosof?

Ursus Ja. Kan ni inte läsa på dörren?

Barkilphedro Jag hoppas jag inte stör.

Ursus Så säger alltid ett störande väsen.

Barkilphedro Jag kommer i egenskap av en som vill er väl.

Ursus Varför har ni då polisen med er?

Barkilphedro Herr Ursus, jag skall gå rakt på sak. Ni har gjort er känd för att idka subversiv verksamhet genom att från scenen framföra uppviglingsbudskap till folket.

Ursus Det gör alla teatrar.

Barkilphedro Ja, och alla gör det med finesse, så att ingen myndighet kan åtala dem. Men ni har en varg, och det är mot lagen.

Ursus Vart vill ni komma?

Barkilphedro Om ni inte lämnar landet genast med er varg kommer er varg att skjutas och ni att hamna i fängelse.

Ursus Utpressning, således, gammal hederlig utpressning av myndigheterna mot den enskilde medborgaren, i det här fallet en oskyldig filosof utanför samhället

och enkel skådespelare i underhållningsbranschen. Hur menar ni kunna åstadkomma något gott genom detta?

Barkilphedro Jag bara framlägger fakta.

Ursus Ni sade att ni ville mig väl. Gör ni oss väl genom detta?

Barkilphedro Jag ger er en chans att överleva med er varg.

Ursus Jag förstår inte motivationen bakom er utpressning. Vad ont har vi gjort er?

Barkilphedro Ni svävar i fara. Jag vill rädda er.

Ursus Vad är faran? Gwynplaine?

Barkilphedro Ja.

Ursus Ni måste förstå att vi omöjligt kan lämna landet utan ens något besked om honom.

Barkilphedro Han är död. (*Dea ger ett kort skrik bakom scenen.*)

Ursus Där söndrade ni ett hjärta. Etrt budskap är oacceptabelt utan bevis.

Barkilphedro (*tar fram ett knyte och öppnar det: Gwynplaines avlagda kläder*)

Räcker detta?

Ursus (*synar dem noga*) Det är Gwynplaines kläder. Inget snack om saken. Men det är otillräckligt. Om han blev dödad, varför? Jag såg en likkista bäras ut från Chathamfängelset. Var det han?

Barkilphedro Det var han.

Ursus Var ligger han i så fall begravd?

Barkilphedro På kyrkogården strax intill.

Ursus Vad dog han av?

Barkilphedro Herr Ursus, jag har tystnadsplikt, och den måste ni respektera. Jag har framlagt mitt ärende. Ni måste lämna landet idag. Det går ett fartyg till Rotterdam till kvällen. Infinn er ombord, och ni har räddat alla utom Gwynplaine, som ni måste uppge som förlorad. Man har ingenting att hoppas av begravda lik. Jag vet att ett gott anbud lämnats på er Gröna Låda med era zigenerskor och hästar och allt. Därmed kommer ni iväg med ett tryggt kapital och kan fortsätta er verksamhet som ni vill i Nederländerna. Det var allt. (*reser sig. Tar fram en sedel ur Gwynplaines börs.*) Här är tio pund från en som vill er väl. Lycka till, herr Ursus. (*går med poliseskort*)

Ursus En feg ämbetsman i samhällets ruttnaste tjänst kommer bara med förolämpningar till folk som försöker vara hederliga. Tio pund. Är det en rimlig ersättning för bortrövandet av Gwynplaine och vårt liv?

Dea (*kommer in, skakad*) Det får inte vara sant. Det kan inte vara sant.

Ursus Du hörde allt?

Dea Ja.

Ursus Det om något hade jag velat bespara dig.

Dea Får jag känna på Gwynplaines kläder.

Ursus (*räcker dem åt henne*) Det är tyvärr inget tvivel om saken.

Dea (*tar upp plaggen ett och ett, känner på dem noga, smeker dem, viker dem ömt tillbaka*)

Vad försöker han säga mig? Vad har han råkat ut för? Det är inte döden, ty han lever ännu i dessa kläder. Han vill tillbaka men kan inte. Något håller honom tillbaka. Han har hamnat i ett värre fängelse än själva fängelset.

Niklas (*knackar på och tittar in igen*) Nå, hur blir det? Fick ni veta något?

Ursus Vi har inget val, Niklas. De mördar Homo, den enda mänskliga och oskyldiga av oss, om vi inte försvinner med vår obehaglighet för deras värld. Säg till den där opportunisten att vi tackar ja till hans anbud.

Niklas Jag trodde väl det. Han har lovat ta väl hand om Phoebe och Venus. Er cirkus hade inte kunnat hamna i bättre händer.

Ursus Vilka händer som helst är bättre än den så kallade rättvisans.

Niklas Kan vi göra upp affären genast?
Ursus Ja, Niklas, ty vi önskar inget hellre än att lämna detta landet genast.

Akt V scen 1. Överhuset.
Bara perukstockar.

earl 1 Det har glunkats något om att drottningen har återfunnit en livslevande äkta lord Clancharlie i ett övergivet hittebarn som gjort karriär som marknadsgycklare.

earl 2 Jag vet allt om saken. Drottningen har kommenderat sin halvsystem hertiginnan Josiane att gifta sig med honom.

1 Vad säger hertiginnan till det?

2 Hon har svarat drottningen, att hon tidigare var villig att gifta sig med lord Dirry-Moir och ta marknadsgycklaren till älskare. Nu är hon lika villig att gifta sig med marknadsgycklaren och ta lord Dirry-Moir till älskare.

1 En riktig hertiginna. Vad vet du mer om marknadsgycklaren?

2 Han lär ha något vanföre, men han lär vara välväxt och se bra ut annars.

1 Får vi se honom här?

2 Han har installerats av drottningen och skall vara här. Han blir väl uppropad med de andra lorderna om det ökade underhållet till hertigen av Cumberland.

1 En ren formfråga. Ingen kan neka drottningens make något.

2 Men alla uppropade lordar har rätt att yttra sig fritt i frågan.

1 Tror du det blir någon opposition?

2 Knappast. Snarare tvärtom. Om någon opponerar sig lär han bli utskrattad.

1 Till saken. Nu börjar förhandlingarna.

(Alla lorderna tågar in i röda mantlar med hermelinbräm och tar plats jämte lordkanslern, som fungerar som talman.)

lordkanslern Får jag be lorderna inta sina platser så att vi kan komma till ordning någon gång och inleda förhandlingarna. *(klubbar tills alla har satt sig. Gwynplaine har fått en obskyr plats och syns knappast men är den enda utan peruk. Han har dock en filthatt med plymer som döljer hans ansikte.)*

Ordning! Tyst i lokalen! *(klubbar en sista gång.)* Det gäller ärendet med 100,000 extra pund i underhåll till drottningens make hertigen av Cumberland. Först att yttra sig är Mylord John, baron Hervey.

Hervey *(reser sig)* Bifalles. *(sätter sig)*

lordkanslern Mylord Francis Seymour, baron Conway of Killultagh.

Conway *(reser sig)* Bifalles. *(sätter sig)*

lordkanslern Mylord John Leveson, baron Gower.

Gower *(reser sig)* Bifalles. *(sätter sig)*

lordkanslern Mylord Charles Montague, lord Halifax.

Halifax Bifalles. Prins Georg har ett årsanslag i egenskap av hennes majestäts gemål, ett annat som prins av Danmark, ett tredje som hertig av Cumberland och ett fjärde som lord storamiral av England och Irland, men han får ingenting i egenskap av högste befälhavare för armén. Det är orättvist och ett ousäktligt uraktlåtande!

lordkanslern Mylord Christophe, baron Barnard.

Barnard *(reser sig)* Bifalles. *(sätter sig)*

lordkanslern Mylord Fermain Clancharlie, baron Clancharlie och Hunkerville.

Gwynplaine *(reser sig)* Bifalles icke.

(Alla vänder sig om, försöker få syn på lorden i fråga, ett mummel börjar stiga.)

en lord Vad vill detta säga? Vem har infört denne man i kammaren? Kör ut honom genast!

lordkanslern (klubbar febrilt) Ordning! Ordning! Får vi be lord Clancharlie ta av sig hatten. Man använder inte hatt i parlamentet.

(Gwynplaine tar genast av sig hatten, hans långa gyllne hår demonstrerar öppet hans perukbrist, men man ser fortfarande inte hela hans ansikte.)

en annan lord (vänd till Gwynplaine) Vem är ni och vad vill ni? Varifrån kommer ni? Känner vi er?

lordkanslern Får vi be lord Clancharlie utveckla sitt argument.

Gwynplaine Mina herrar, jag känner inte er, och ni känner inte mig, ty jag kommer från folket, som känner mig och som jag känner. Mina herrar, det är icke rimligt att en av konungarikets rikaste män skall berikas ytterligare på statens, alltså folkets bekostnad, när det råder brist på sjukhus överallt, när landet är översvämmat av tiggare som när de blir gamla skrotas på fattighuset, i synnerhet kvinnor och ensamstående mödrar som ingen tar hand om, när barn tas i tjänst som arbetskraft i kolgruvoerna för att de är billigare i drift medan arbetslösheten hela tiden stiger...

earl 1 (till earl 2) Det är han.

2 Han är grann, modig och värtalig.

1 Betrakta hans mun.

2 Du store tid, han skrattar ju!

en fräck lord Är du här för att håna oss? Vad är det som är så roligt?

Gwynplaine Jag hånar ingen, ty jag har blivit alldeles tillräckligt hånad i hela mitt liv.

en annan Är det inte den där marknadsgycklaren från Gröna Lådan, som alla går till för att skratta åt honom? Vem har släppt in en sådan här?

en yngre lord Han har rätt att få tala!

lordkanslern (klubbar febrilt) Tystnad! Ordning! Låt lord Clancharlie tala till slut!

Gwynplaine (när stormen stillat något) Ni förstår inte. Min far lord Clancharlie var republikan och misshaglig för kung Jakob II som drev honom i landsflykt och sålde hans enda son till Comprachicos, barnamånglare, för att dessa skulle vanställa hans yttre och göra honom till clown på livstid med att omoperera hans ansikte till en skrattmask. Detta är jag, som fått tillbringa mitt liv i rännstenen men därifrån fått ett hälsosamt och realistiskt perspektiv på hela mänskligheten. Denna levande verklighet står ni främmande för, och det är er fattigdom.

fräcke lorden (demonstrativt) Anklagar han oss för fattigdom?

en annan Vad pratar han om fattigdom för när han själv är lord och hör till landets rikaste?

en arg lord Kör ut honom! Vi har fått nog!

en annan Galgfysionomier platsar inte i parlamentet!

den yngre Han har rätt att få tala till slut!

en annan Det har han inte alls! Han har ingen utbildning!

Gwynplaine Jag har en mera gedigen social utbildning än någon av er.

lordkanslern (klubbar förgäves) Ordning! Ordning!

en ond lord Vad gör det där skrattansiktet här? Folk betalar för att få se sådana monster på marknaden, men här undanber vi oss groteska missfoster.

Gwynplaine Mina herrar, jag skrattar inte, jag gråter! *(först nu blir Gwynplaines hela ansikte tydligt och belyst, och alltfler lorder kan inte längre bärga sig för skratt)* När jag övergetts av dem som på kungens order förstört mitt liv och utseende var den första människa jag mötte en hängd man i en galge. Det var mitt möte med rättvisan. Den andra människa jag mötte var en död moder i snön med ett barn. Det var mitt möte med den sociala verkligheten. Men barnet levde, och det var mitt möte med livet i

dess skönaste oskuld och renhet, ty barnet var blindfött men vackrare och klokare än någon seende människa. Mitt nästa möte var med en människa som var god, men han var utstött och ensam och hade som enda vän en varg. Han uppfostrade mig till marknadsgycklare ej för att göra mig till åtlöje men för att glädja folket genom sina moraliteter och min illustration därtill. Vi gjorde succé. Vi glädde folket, gav dem inspiration och hopp och ej endast skrattparoxysmer, vilket ni, *herrar lorder*, Englands lagstiftande högsta parlament, mer och mer tycks duka under för genom förlusten av all er självbehärskning.

en lord (skrattar på sig) Kör ut honom innan vi kreverar! Det är för mycket!

en annan (vrålande av skratt) Han är bättre än på marknaden!

Gwynplaine (försöker överrösta tumultet) Jag beklagar er! Ni inser inte ert eget bästa! Hela folket kan vända sig emot er!

lorder Se så han skrattar!

Ett gott skratt förlänger livet!

Det är bättre än på cirkus!

earl 1 (till 2) Drottningen gjorde honom nog till lord bara för att muntra upp oss genom ett *practical joke*.

2 Han är oslagbar som *practical joke*. Jag har aldrig upplevt något roligare.

den arga lorden Herr talman, jag måste insistera på att förhandlingarna avbryts. Vi kan aldrig återgå till ordningen så länge den där clownen får dominera föreställningen!

den unge Han har rätt att få tala!

lordkanslern (klubbar förtviolad) Ordning! Tystnad! Har lord Clancharlie ytterligare något att anföra till sitt argument?

Gwynplaine Mina herrar, jag finner mig överröstad av er ignorans. Min vanliga publik vid Gröna Lådan vill lyssna och lyssnar, men ni varken vill lyssna eller lyssnar. Ni vrålar i stället, för att slippa höra. Jag har bara sagt som det är. Om ni finner det så oacceptabelt idag är jag rädd för att ni tvingas äta upp det med tiden. Jag finner det lönlöst att undervisa er om den verklighet ni vägrar kännas vid, ty ni är oemottagliga för undervisning. Jag har tyvärr här bara kastat pärlor för svin.

(Skrattorkanen når sin höjdpunkt. Det blir omöjligt för någon att göra sig hörd mera. Lordkanslern klubbar och hamrar tills han äntligen kan få en syl i vädret.)

lordkanslern Ordning! Ordning! Med anledning av det inträffade uppskjuts förhandlingarna tills vidare. *(bryter brådstörtat upp. Till en sekreterare:)* Mycket obehagligt det här. *(försvinner.)*

(Alla bryter upp som på en gång, alltjämt vrålskrattande. De torkar svetten ur pannan, håller sig för magen, kan inte få fram ett ord och försvinner och går ut en och en tills Gwynplaine blir ensam kvar. Han sätter åter på sig hatten, och ansiktet döljs.)

Gwynplaine (när allting blivit alldeles tyst) Så tom var aldrig en teater. Parlamentet har skrattat för sista gången i sitt liv, ty jag kommer aldrig att uppträda här mera. Jag spelade min roll så väl jag kunde. Det var bara publiken det var fel på. Lorden har gjort sin plikt. Lorden kan gå.

(All belysning slocknar.)

Scen 2.

(En del yngre lorder försöker ta sig ut.)

Tom (visar sig plötsligt) Stopp där, era fähundar! Jag var i parlamentet! Jag hörde allt! Jag fick inte yttra mig, men jag fick vara närvarande i egenskap av möjlig lord. Han hade fullkomligt rätt, och ni hade fullkomligt fel! Fan vet om jag vill vara lord längre, så som jag skäms för hela min härskande klass! Ni är så enfaldiga att ni inte fattar att

lord Clancharlie betett sig som en lord medan ni betett er som komedianter! Hans skratt är inte hans fel. Ni har skrattat åt hans skratt. Man skrattar inte åt en annans olycka. Hela parlamentet idag bestod bara av narrar sånär som på ett enda undantag, och alla dessa narrar var i sin grymhet en skam för mänskligheten! Jag har lust att spetsa er alla på min värja genom duell! Ni har betett er så skymfligt mot lord Clancharlie fastän ni är lorder liksom han, men i egenskap av Gwynplaine har han också huvud, vilket ni inte har. Nå, får jag se er alla på duell? Ni får välja vapen själva!

Gwynplaine (dyker fram ur skuggorna) Då detta rör mig kanske jag också fick vara med i saken.

Tom Gwynplaine! Så förträffligt! Jag står just i beråd att slåss med hela England för din skull!

Gwynplaine Slösa inte med din tapperhet, Tom. Den behövs för bättre saker. Jag vet nu var jag hör hemma, och det är inte i politiken. Jag går hem till de mina i Gröna Lådan och återvänder till det folk som skrattade av lycka åt Ursus skådespel och regi. Du får vara lord Clancharlie själv, Tom. Jag avsäger mig alla anspråk.

Tom Gwynplaine! Du behövs i vårt samhälle! Överge oss inte nu precis när du har börjat!

Gwynplaine Jag har större plikter mot min familj, Tom, än mot samhället, och min familj är den blinda Dea, misantropen Ursus och hans mer än mänskliga varg.

Tom Överger du mig nu, Gwynplaine, när vi just har blivit bröder?

Gwynplaine Kom gärna tillbaka till Gröna Lådan och läxa upp publiken igen när den ber om det.

Tom Jag är rädd att det är slut med Gröna Lådan.

Gwynplaine Vad säger du?

Tom Barkilphedro.

Gwynplaine Vad har han gjort?

Tom Jag är rädd att han har gjort något dumt.

(Gwynplaine rusar genast iväg.)

Tom (till lorderna) Mina herrar, jag är rädd att saken ständigt tar nya vändningar, som gör att vi måste inställa alla dueller tills vidare. Jag hoppas ni inte är besvikna.

en lord Lord Dirry-Moir, vi avvaktar med spänning den häpnadsväckande parlamentsdebattens vidare utvecklingar. *(bugar sig för lord David. Alla lorderna följer hans exempel. Tom bugar tillbaka, saluterar med värjan, och alla skingras åt olika håll.)*

Scen 3. På däck av ett fartyg.

Dea ligger utsträckt på en madrass, Ursus sitter knäckt bredvid henne.

Ursus Stör henne inte, ty hon sover, och om man väcker henne dör hon. Bara som sovande kan hon ännu behålla sina drömmar, hennes enda dröm i livet var Gwynplaine som var en sanndröm, som gjorde att hon såg och levde, och den drömmen finns nu bara kvar i sömnen, ty verkligheten skingrade den. Sov, mitt hjärta, att det ej må brista mer än vad det redan gjort, ty det tål inga fler upprördheter. Jag hoppas vi får en lycklig överfart utan stormar, ty Dea ligger bäst på däck i friska luften medan under däck hon kan bli kvävd. Men var är Homo? Jag förstår inte vart min enda andra vän har tagit vägen.

Dea (vaknar långsamt) Jag är vaken, Ursus, och hör dig hur gärna du än önskade att jag sov. Jag kan icke sova längre, ty det är ovissheten om Gwynplaine som krossar mig och driver mig från vettet av oro, ty vissheten om hans död, som du tycks ha

accepterat, kan jag aldrig acceptera. Han finns. Han har bara kommit bort, och liksom en moder våndas och torteras över ett försvunnet barn blir mitt hjärtas oro värre och farligare ju längre vi inte vet någonting. Men var är Homo? Var han inte alltid hos dig, Ursus?

Ursus Jo. Även han är försvunnen.

Dea Då letar han efter Gwynplaine. (*reser sig till hälften upp*) Kanske våra gamla ceremonier kan kalla honom tillbaka. Om vi återuppför "Det besegrade kaos" kanske han plötsligt dyker upp igen som en Deus ex Machina och ställer allt till rätta igen om vi bara finner de rätta formlerna....

Ursus Dea, jag besvär dig, du får inte anstränga dig, försök vila och ta det lugnt, ty du tål inga sinnesrörelser mera....

Dea Är icke min oro över Gwynplaine en sinnesrörelse nog och värre i sitt slag än vad någon annan kan vara? Var är Phoebe och Venus? Var är Gröna Lådan? Publiken är här, och den har förväntningar. Vi får inte göra den besviken. (*reser sig upp, nästan i förklarad trance och återfinner sin roll*)

Ty jorden var bara mörker och tomhet, ty intet ljus fanns, och kaos behärskade den, tills sanningen som var ordet kom och tog sin boning ibland oss, men människorna kände honom icke fastän han kom till sina egna, utan endast de utstötta och rättslösa kunde ta hand om honom.

Ursus (kan inte låta bli att stämna in) Ty samhället är en hjärtlös styvmoder. Samhället är bara kroppens värld, medan naturen är själens värld. Den förra uppgår i de fyra bräderna och likmaskarna och slutar där, medan den senare uppgår i morgonrodnadens förklaring och i firmamenternas ljusa rymder för att där ständigt börja om på nytt.

(*Gwynplaine har oförmärkt kommit in med Homo, kommer nu fram till Dea och återfinner sin roll*)

Gwynplaine Ty intet mörker är så djupt att ljuset inte kan besegra det, inget mänskligt misstag är så svårt att det ej kan gottgöras, inget mänskligt brott är så oerhört att det ej kan förlätas, och ingen död är så total att inte livet måste övervinna den.

Dea Gwynplaine!

Ursus Han är tillbaka!

Gwynplaine Ja, mina älskade, jag är tillbaka för att stanna och för att aldrig mera överge er.

Dea Det är verkligen han, (*känner och omfamnar honom, låter sina fingrar genomströmma hela hans hår,*) jag känner det, min sagoprins med den gyllene lejonmanen, världens vackraste människa med den djupaste själen och innerligaste empatin, människokännaren och människoälskaren framför alla andra, jag visste det, han är icke död, han kan icke dö!

Ursus Dea, ta det försiktigt, ditt ömma hjärta får lika litet brista av glädje som av smärta, ja, han är tillbaka, men låt oss göra det bästa av saken och inte gå till överdrift!

Dea Vad gör det om vi dör? Jag vet det nu. Vi kan inte dö, ty vi älskar, inte sant, sagoprinsarnas sagoprins? Vid ditt försvinnande såg jag mörkret för första gången i mitt liv, ty du var hela det mänskliga livets enda ljus som upplyste hela världen och fick den att skratta av hjärtans lust bara du visade dig....

Gwynplaine Dea, jag är inte bara tillbaka, jag har fått ställning och upprättelse, jag är pär av England och har nu makt och inflytande att kunna beskydda och främja alla teatrar och diktare och poeter, ni behöver inte ens lämna England, jag förbjuder det, och jag skall slakta den där fjanten Barkilphedro som missbrukat sina befogenheter....

Ursus (för sig) Är han galen? Vi seglar redan.

Dea Ack ja, min älskade, och vi skall alltid uppträda och fröjda världen med din skönhet, så att Gröna Lådan blir till en riktig teater, som blir till ett teaterpalats, som blir till det förnämsta slottet i England.... (*falerar, känner sig för hjärtat*)

Ursus Dea!

Dea Jag kan inte andas.

Ursus Hennes extas gick för långt med henne.

Gwynplaine Dea, du får inte dö ifrån oss nu mitt i triumfens ögonblick! Stanna kvar! Jag befaller det!

Dea Inte ens du, Gwynplaine, råder över döden, men döden råder inte över oss. Jag förblir hos er alltid och inväntar er på andra sidan, där vi alla får se ett klarare ljus än vad ens någon blind kunde se på jorden....

Gwynplaine Dea!

Ursus (undersöker snabbt) Hon har lämnat oss. Lyckan blev för mycket för henne efter alla olyckor som fåfängt försökte krossa hennes hjärta....

Gwynplaine (omfamnar henne desperat) Dea! Kom tillbaka! Jag lämnar dig aldrig! Du var den enda jag hade! Ack, giv mig din blindhet att jag måtte få se dig! Sluta inte föreställningen så här mitt i dess högsta sannings ögonblick!

Ursus Ack, Gwynplaine, spelet är över. Jag orkar inte mera. Jag har vårdat ihjäl bara för att hon skulle få dö vid det totala tillfrisknandet.... (*slocknar*)

Gwynplaine (släpper Dea, reser sig i sin fulla längd, allt ljus på honom) Tack, Dea, jag ser dig. Nu förstår jag dina ögon. Du såg alltid allt vad vi andra aldrig kunde se då vi var seende. Jag förstår dig. Nu känner jag dig. Vi skall börja på nytt tillsammans, men då skall det bli ombytta roller, så att du får se mig och jag ej längre skall ha någon mask! Vi vandrar här på jorden i dunklets tunga dimmor och ser allting blott förvridet såsom i en skrattspegel, men i nästa föreställning, Dea, skall vi se allting klart, och då skall även publiken förstå mig. Vi måste ha tålmod med alla dem som inte förstår och aldrig dra oss ens inför att kasta pärlor inför svin, ty även svin kan en gång bli mänskliga. Dea, låt vårt motto bli: da capo för evigt!

(*går till borte relingen och hoppar utan tvekan över bord. Homo följer honom men stannar inför relingen. Omsider vaknar Ursus till, ser sig omkring, saknar Gwynplaine, upptäcker Homo vid relingen, går fram till honom och tar om honom.*)

Ursus (till Homo) Kom, min vän, jag är rädd att vi har missat föreställningen.

Ridå.

När skådespelarna tar emot eventuella applåder framför ridån är Gwynplaine helt utan mask och Dea med helt vanliga seende ögon.

Kaza-Keylong-Leh-Tingmosgang 4-14.8.2005

Dramatikern Victor Hugo

Många avskräcks av det extrema hos Victor Hugo, men låt oss inte glömma att han började som dramatiker, hans första pjäs "*Cromwell*" (1831) inledde den formidabla franska romantiska litteraturguldåldern, och alla hans verk bär dramatikers speciella stämpel av utstuderad teatraliskhet. Hans första stora roman "*Notre Dame de Paris*" ("Ringaren i Notre Dame") har aldrig förfelat sin verkan i sina upprepade och mycket olika versioner av djup mänsklig passionerad dramatik, hans pjäs "*Tyrannen i Padua*" blev en av operalitteraturens mest färgstarka operor genom Ponchiellis "*La Gioconda*", "Kungen roar sig", en annan pjäs, blev Verdis första universella framgång genom "*Rigoletto*", även "*Les Misérables*" har gjort framgång på scen, medan bara de två sista stora romanerna, "Havets arbetare" och "Mannen som skrattade", aldrig har bearbetats för scenen, "Havets arbetare" av naturliga skäl, hela romanen rör sig i havsmiljö och dialogen är ett minimum, medan "Mannen som skrattade" kanske är hans mest teatraliska arbete över huvud, helt genialiskt komponerad då hela huvudhandlingen äger rum under bara tre dagar som glider förbi i ett svep utan att huvudpersonen ens hinner sova.

Det är framför allt genom sitt djupa mänskliga pathos som Victor Hugo alltid förblir aktuell. Liksom sin främsta läromästare signaturen 'Shakespeare' har han insikt i det mänskligas djupaste själsmekanismer som alla människor äger gemensamt men som endast få konstnärer kunnat erövra nyckeln till. Liksom Dickens och Dostojevskij är hans mänskliga empati utan gränser, och han har även sitt djupa sociala engagemang gemensamt med dessa. I motsats till dessa är dock Victor Hugo även poet, och varken Dickens eller Dostojevskij blev någonsin dramatiker hur dramatiska de än kunde vara. Endast Victor Hugo under 1800-talet påvisar samma mästerskap inom både dramatik, epik och poesi, och hans roman "*Les Misérables*" ("Samhällets olycksbarn") kommer kanske att framstå som 1800-talets största eller åtminstone mest mänskliga roman. Dessutom var Victor Hugo passionerat aktiv inom politiken, detta ledde till hans långa exil på ön Guernsey under andra kejsardömet (1850-70) men även hans återkomst i triumf efteråt som pater av Frankrike och kanske som den tredje franska republikens fader.

Mina tre dramatiseringar av Hugo utgör dels en personlig tribut av ren tacksamhet till den store diktaren samt även ett försök att föra hans anda och mänskliga budskap vidare. Ingen teater har någonsin velat ha mina pjäser, vilket inte har hindrat min livslånga kärlek till teatern och den dramatiska konsten från att fortsätta. Snarare har den därmed bara sporrats, liksom Victor Hugos exil från Frankrike bara sporrade honom till större romanuttryck för sin kärlek till Frankrike och det allmänmänskliga.